

Demokratický střed

Nezávislý čtvrtletník o střední Evropě

3. číslo, květen 2013, cena: 25 Kč

■ Hlavním tématem tohoto čísla jsou populisté, šašci a extrémisté ve střední Evropě. S populismem mají své zkušenosti i (zleva) Vít Bárta, Janusz Palikot a Robert Fico. fotomontáž: Pavel Lukáš

Uvnitř najdete:

- ☞ **Téma: Extrémisti, populisti a šašci ve střední Evropě**
- ☞ **Rok před volbami. Spojí česká pravice síly?**
- ☞ **Román, který četl Franz Kafka**

● **Úvodník**

Tak trochu populistický Demokratický střed (Tomáš Fošum) str. 3

● **Česko:**

Špatná zpráva z pískoviště (Tomáš Fošum) str. 4

● **Téma (Extrémisti, populisti a šašci ve středoevropské politice):**

Zubní technik rakouským kancléřem? (Miroslav Šepták) str. 6

Věčný rebel s příčinou (Martin Petr) str. 8

On byl první. Populista i politický podnikatel (Petr Zenkner) str. 9

Kolik tváří má Janusz Palikot? (Tomáš Fošum) str. 12

Nicolas Baygert: V unii scházejí europopulisté (Jan Prášil) str. 15

O populismu a lidu (Petr Zenkner) str. 17

Jak čelit nárůstu popularity extrémistů a populistů (Radko Hokovský) str. 19

● **Politika a společnost:**

Alenka v říši divů (Marie Bydžovská) str. 21

Prezidentské „all-in“ (Jan Jüptner) str. 23

● **Historie a současnost:**

K historii vztahů rodiny Schwarzenbergů k českému národu a vlasti (Jiří Fošum) str. 23

Krátká vzpomínka na vědecký ateismus (Kateřina Hamplová) str. 26

● **Kultura:**

Ožívování zombie (Magda Juránková) str. 28

Země snivců Alfréda Kubina (Marie Jüptner Medková) str. 29

Znovuzrození jazyka aneb ozvěna slov (Gertrud Mária Korpič) str. 31

● **Přečtete si v příštím čísle:**

str. 32

Téma: Německo ve střední Evropě a reflexe německých voleb

Do třetice všeho dobrého – start seriálu Zraněná města

Profil maďarského premiéra Viktora Orbána

● **Demokratický střed** ●

2/2013, vydáno v květnu 2013, ročník II.

adresa: Petr Zenkner, Koněvova 240, Praha 3, 130 00

e-mail: redakce@demokratickystred.cz, web: www.demokratickystred.cz

šéfredaktor: Tomáš Fošum

zástupce šéfredaktora: Petr Zenkner

redakční rada: Tomáš Chlum, Magda Juránková, Kateřina Hamplová, Tomáš Orlík

grafická úprava: LUSEL

kresby, fotomontáže: Pavel Lukáš

vydavatel: občanské sdružení Demokratický střed

registrační číslo MK ČR E 20906, ISSN 1805-6202, vychází 4x ročně

Tak trochu populistický Demokratický střed

Ne, milí čtenáři, ke změně linie Demokratického středu nedošlo. Titulek pouze naznačuje, že hlavním tématem třetího čísla jsou extrémisté, populisté a šašci ve středoevropské politice. Mimo jiné Vám předkládáme portréty čtyř politiků. Českou republiku zastupuje již poněkud zapomenutý Miroslav Sládek, jenž během své politické kariéry spadl do všech tří výše zmíněných kategorií. Tedy uchýlil se k populismu, vedl nenávislné řeči o Romech a Němcích, přičemž poněkud připomínal klauna. Do kolonky extrémismu lze zařadit vůdce rakouských Svobodných Heinze-Christiana Stracheho, který se v mládí pohyboval v prostředí krajní pravice a jehož vzorem býval dnes již zesnulý Jörg Haider. Více v článku Miroslava Šeptáka. Blíže seznámit se můžete též s podnikatelem Igorem Matovičem, jenž pro své podivuhodné politické hnutí použil název „Obyčejní lidé a nezávislé osobnosti“. Matovič, jehož zařazení na pravolevé škále je celkem obtížné, se řídí mottem „škodit všem, co jsou u moci“. Jeho snaha na sebe za kaž-

dou cenu upozornit připomíná polského politika Janusze Palikota, jehož profil rovněž naleznete uvnitř čísla. Předák „Palikotova hnutí“ se netají tím, že jeho showmanské výstupy i občasná sprostáctví jsou dobře promyšlenou politickou strategií.

Je jasné, že není možné házet Stracheho, Sládka, Matoviče a Palikota do jednoho pytle. První dva minimálně koketovali s krajní pravici, druhé dva lze označit za politické klauny nebo populisty. Co vlastně populismus z politologického hlediska znamená, odkrývá ve svém příspěvku Petr Zenkner. K dané problematice dále přinášíme exkluzivní rozhovor, jež v Bruselu vedl Jan Prášil s vycházející politologickou hvězdou Nicolasem Baygertem, a článek Radka Hokovského, který shrnuje závěry studie týkající se postojů politických stran k problematice imigrace a integrace menšin.

K aktuálnímu dění v české politice se vztahují dva články. Pojednávají o stavu české pravice rok před sně-

movními volbami, resp. o sudetoněmecké kartě, oblíbené to zbrani českých populistů. V rubrice Politika a společnost najdete historicky první příspěvek o Slovinsku na stránkách Demokratického středu. Do kůže slovinské Alenky v říši divů se vcítila Marie Bydžovská. Rubrika Historie a současnost přibližuje odvěkou provázanost Schwarzenbergů s věcmi veřejnými v Čechách. Do časů minulých se ponořila i Kateřina Hamplová, která se zaměřila na jednu předlistopadovou vědeckou disciplínu, a sice vědecký ateismus. V části věnované kultuře Vás Magda Juránková seznámí s aktuální situací na bojišti maďarské „kulturní války“. Marii Jüptner Medkovou podobně jako Franze Kafku zaujal román Země snivců od malíře Alfréda Kubina. Její recenzi též naleznete v kulturní rubrice, kde na Vás čeká i vyznání lásky k překladatelskému řemeslu v podání Getrud M. Korpič. Tolik ve stručnosti k obsahu tohoto čísla, k jehož čtení Vás nyní srdečně zveme!

Tomáš Fošum

EVROPSKÉ HODNOTY

Názory i souvislosti

**EVROPSKÉ HODNOTY
NÁZORY I SOUVISLOSTI**

Evropské hodnoty jsou think-tank, který přináší kvalifikované názory na zásadní společenská témata a pojmenovává české zájmy v evropských a globálních souvislostech.

ODPOVĚDNÉ VLÁDNUTÍ • SEBEVĚDOMÝ ZÁPAD • EVROPSKÁ INTEGRACE • VNITŘNÍ BEZPEČNOST • VITÁLNÍ EKONOMIKA

Od roku 2005 usilujeme skrze výzkumné a vzdělávací aktivity o informovanou a důstojnou veřejnou debatu zaměřenou na úspěch České republiky ve světě. Nevyhýbáme se složitým a dlouhodobým problémům. Podporujeme taková řešení, díky nimž bude Česko a Evropa svobodnější, silnější a bezpečnější. Jsme nevládní nezisková organizace, která není spojena s žádnou politickou stranou.

Vedle vlastní publikační činnosti - vydávání odborných monografií, studií, doporučení, glos a komentářů pro média - pořádáme semináře, konference a školení pro odbornou a širší veřejnost. Na svých akcích zprostředkováváme dialog mezi politiky, odborníky, novináři, podnikateli a studenty.

DEBATY O ČESKÝCH ZÁJMECH

Cílem cyklu Debat o českých zájmech je přispět k posílení kvalitní veřejné diskuze o tom, co jsou nebo by měly být zájmy České republiky v kontextu Evropské unie a globálních trendů.

XIV. DEBATA O ČESKÝCH ZÁJMECH:

„Zájmem České republiky je zavést možnost odvolávat politiky během jejich mandátu.“

V DEBATĚ vystoupí:

Tomio Okamura, Pavel Kohout, Jiří Dienstbier a Petr Sokol.
Komentujícím hostem bude Jan Kudrna.

REGISTRACE: EVROPSKEHODNOTY.CZ

PROGRAM PEGAS

Program PEGAS představuje otevřenou platformou pro osobnosti ze soukromé, veřejné i nevládní sféry, jejichž vnímání překračuje hranice české kotliny a horizont jednoho volebního období.

V rámci programu pořádáme **Malostranské besedy** – uzavřená diskuzní setkání s exkluzivními hosty, vydáváme **Názory v souvislostech** – exkluzivní rozhovory s aktéry české politiky.

informace o trendech ve zlepšování práce státu i veřejné zprávy vůči byznysu, aktuální výstupy z naší dílny a poskytujeme exkluzivní přístup na akce think-tanku Evropské hodnoty.

REGISTRACE: EVROPSKEHODNOTY.CZ/PROGRAM-PEGAS

kancelář: Vltavská 12, 150 00 Praha 5, telefon: +420 210 088 877
e-mail: info@evropskehodnoty.cz, facebook: www.facebook.com/Evropskehodnoty, web: www.evropskehodnoty.cz

Špatné zprávy z pískoviště

Do řádných sněmovních voleb zbývá Česku zhruba rok a ve středopravicovém táboře panuje dobře viditelná odevzdanost. Jak středopravicoví voliči, tak politici neskrývají přesvědčení, že se příští rok v létě ujme moci ČSSD, jejíž vláda se bude nějakým způsobem opírat o komunisty. Po vstoupení do některých krajských vlád tak Gotwaldovi pohrobci napochodují i do Strakovy akademie. Ostatně vedení sociální demokracie se ochotou spoluprádnout s KSČM i na celostátní úrovni netají.

Ať si říká, kdo chce, co chce, aktuální věra kolem Ústavu pro studium totalitních režimů (ÚSTR) je snahou vybudovat si předpolí pro společnou vládu ČSSD a KSČM. Ponechme stranou odbornou a za současné situace vlastně nezodpověditelnou otázku, zda si odvolané vedení ústavu počínalo dobře, nebo špatně. Nespornou se však jeví snaha některých čelných sociálních demokratů a jimi nominovaných radních dohlížejících na chod ÚSTRU minulý režim zlehčovat. Ke konci se už přece političtí odpůrci nepopravovali, jen zavírali. Tak jakápak totalita. Navíc dnešní KSČM má s KSČ málo společného, není tedy důvod, proč s ní neuzavřít koalici... Když člověk slyší podobné názory, dělá se mu při pomýšlení na oranžovo-rudou vládu nevolno. Ne, určitě nám nehrozí návrat před rok 1989. Jen se bude svobodomyšlně laděným lidem hůře dýchat. Zkrátka nastane jakási smogová situace v rámci demokracie. Je však tento nevábný scénář nevyhnutelný? Domnívám se, že nikoliv.

Všechno bude jinak

Zkušenost z dosavadních sněmovních voleb v dvacetileté historii ČR praví, že volby vždy dopadnou jinak, než se pár měsíců před nimi zdá. Ještě den před volbami 1996 nikdo neočekával, že vládnoucí koalice ODS, ODA a KDU-ČSL nebude mít většinu křesel ve sněmovně. Předčasné volby v roce 1998 zase znamenaly nečekané zmrtvýchvstání

Klausovy ODS a překvapivý propad Sládkových republikánů i obskurtní „důchodcovské“ strany, ačkoli se tyto dva subjekty měly podle předvolebních preferencí do parlamentu dostat. Rok před volbami konanými v roce 2002 se o první místo dle preferencí přetahovala Čtyřkoalice, aby se nakonec rozhádala a zúžená na dvojblok Unie Svobody a KDU-ČSL skončila ve volbách na čtvrté pozici. Nevyhrála ani ODS, která ještě na začátku roku 2002 kralovala předvolebním průzkumům.

V létě 2006 sice ODS již podle očekávání zvítězila, ale jen s těsným náskokem před ČSSD, která ještě na jaře předcházejícího roku vypadala na odpis. V té době také nebylo slyšet o zelených, kteří nakonec vstoupili nejen do sněmovny, ale i do vlády. Rok 2010 má asi ještě většina čtenářů v živé paměti: Na scénu vstupují Věci veřejné, které na jaře 2009 řadový občan vůbec neznal. ČSSD, favorit voleb, doslova utrpěla těsné vítězství, které jí neumožnilo sestavit vládu. Šokující navíc bylo, jak moc se lišil reálný zisk sociálních demokratů od předvolebních průzkumů veřejného mínění. Ostatně předvolební průzkumy selhaly i při nedávných krajských a prezidentských volbách.

Tato zdoluhavá volební rekapitulace ukazuje, že občanský tábor, zou-

fající si při představě vlády za účasti komunistů, by neměl házet flintu do žita. S největší pravděpodobností bude všechno jinak. Do sněmovny se dost možná dostane nějaký (staro) nový subjekt. Mohou se vrátit lidovci nebo zelení. Podceňovat nelze SPOZ coby hradní stranu nebo nacionalistickou Suverenitu Jany Bobošíkové. S populistickým programem přímé demokracie, odvolávání poslanců a trestání soudců hodlá do voleb vystartovat novopečený senátor Tomio Okamura. Vyloučena není ani nějaká nová euroskeptická strana spojená s exprezidentem Václavem Klausem. I přes nepřilíš povedený rozjezd nelze odepisovat politické hnutí podnikatele Andreje Babiše. Skandály zdecimované Věci veřejné se zdají být definitivně odepsané, ale kdo ví, třeba sázka na levné potraviny vyjde...

Zatím zkrátka pracujeme s mnoha neznámými. Ne že by výše zmíněné varianty (snad s výjimkou lidovců) vzbuzovaly naděje středopravicového voliče, ale každá nová strana ve sněmovně může znamenat stop plánům na společné vládnutí ČSSD a KSČM.

Pravičák pravičákoví vlkem

Pak je tu ovšem skutečnost, která šance levicového dua velice posiluje, a sice studená „občanská válka“ v pravicovém táboře. Příčiny této války jsou jednoduché - ODS

■ Kdo by mohl být leaderem sjednocené pravice? Petr Nečas by nejspíše nebyl průchozí u TOP 09, Karel Schwarzenberg by asi byl dobrým prezidentem, na premiéra se však nehodí.

zdroj: vláda.cz

a TOP09 jsou si programově tak blízké, že se nutně ucházejí o stejné typy voličů. Čím se tyto dvě strany vlastně liší? Můžeme si zde zahrát hru na hledání deseti rozdílů. Půjde to dost ztuhla. Nabízí se třeba přístup k EU. ODS se ráda prezentuje coby strana odmítající užší integraci Evropy. Jenže ani otcové zakladatelé TOP09 Karel Schwarzenberg a Miroslav Kalousek na rychlé sjednocování EU nijak netlačí. Například v klíčové otázce přijetí eura jsou oba stejně zdrženliví jako premiér a předseda ODS Petr Nečas. Salonní euroskepticismus zůstal ODS po Václavu Klausovi, jemuž tuto libůstku proevropsky naladěni voliči občanských demokratů odpouštěli. ODS dnes neví, co si s tímto dědictvím počít, tak ho alespoň užívá jako nástroj při vymezování se vůči „topce“.

Zkrátka voličům se mezi programovou nabídkou ODS a TOP09 obtížně rozlišuje. Strany proto vedou zástupně personální války, během nichž se jejich ministři přou o kompetence. Coby koaliční partneři jsou na štiřu s loajalitou. Když veřejnost nepřijala problémové sKarty, které připravilo ministerstvo pod vedením „topky“, ODS se od projektu po pár měsících distancovala. Ve sporu ministra zahraničí z TOP09 s prezidentem Milošem Zemanem o způsob jmenování velvyslanců premiérovi z ODS trvalo příliš dlouho, než se svého kolegy Schwarzenberga zastal. V jednu chvíli to dokonce vypadalo, že se premiér Nečas stylizuje do role rozhodčího zápasu mezi Hradem a Černínem. Podobně věrolomně se často chová TOP09, jejíž šéf Schwarzenberg se například během své prezidentské kandidatury od vlády téměř distancoval, když během hlasování o důvěře demonstrativně odešel ze sněmovny. Což bylo obzvláště trapné poté, co jej předáci občanských demokratů zřetelně podpořili před druhým kolem prezidentských voleb.

Dalo by se očekávat, že rok před volbami se ODS a TOP09 budou snažit prodat některé úspěchy své vlády (třetí vládní subjekt, LIDEM Karolíny Peake, jakožto stranu bez členstva a bez výraznějšího zastoupení ve vládě nikdo nebere vážně). Omyl. Strany se navzájem ostře-lují, zesměšňují a soutěží, kdo se po volbách stane jednookým králem pravice s deseti procenty hlasů. Těžko říci, zda ještě něco může zastavit tuto sebevražednou taktiku.

Setřít prach ze starých plánů

Jedna cesta ze současného preferenčního marasmu ke slušnému volebnímu výsledku by tu zřejmě byla, a sice oprášení plánu na českou „CDU-CSU“, na kterém kdysi pracovali Miroslav Kalousek a expředseda ODS Mirek Topolánek. Zkušenost z nedávné prezidentské volby však radí, že by nemělo zůstat pouze u nějaké formy předvolební koalice ODS a TOP09. Týmu Karla Schwarzenberga se totiž během prezidentské kampaně podařilo shromáždit kolem sebe spoustu lidí, kteří cítí potřebu se zapojit do veřejného života, ale nechťejí se přímo angažovat v nějaké straně. Určitě by bylo záhodno některé zajímavé a odborně zdatné nestraníky na případnou kandidátku

■ Moderní sociální demokraté Jiří Dienstbier a Bohuslav Sobotka si spolupráci s předlistopadovými nostalgiky z KSČM dokáží představit. zdroj: cssd.cz

„spojené pravice“ nalákat. To neznamená, že by se mělo jednat o nějaké nové Občanské fórum. Tyto nestraníky by s ODS a TOP09 spojovala, řekněme, středopravicová orientace. Koneckonců propojování stran se zástupci občanské společnosti je asi jedinou možností, jak oživit českou politiku. Existuje mnoho schopných lidí, kteří mají na politické otázky jasné názory, ale postrádají čas a chuť získávat pozice v rámci politických stran. Přitom tito lidé mohou být přínosem. Vzpomeňme například ministra školství Petra Fialu nebo ministra vnitra Jana Kubiceho.

Případné předvolební pravicové koalice by stačila shoda na základních programových bodech, jakési desatero. Detailní volební programy jsou sice fajn, ale málokdo je čte a navíc ve střetu s realitou se od nich většinou opouští. Oříškem by se stal výběr volebního leade-ra. Karel Schwarzenberg byl vhodným kandidátem na prezidenta, na premiéra se ale nehodí, což ví i Miroslav Kalousek, ačkoli veřejně deklaruje opak. Sám Kalousek, pokud by si odpustil své občasně excesy typu telefonování policistům, by na šéfování vládě bezpochyby stačil, ale vzhledem k jeho démonické pověsti u řady voličů není dobrý nápad stavět na něm kampaň. Premiéra a předsedu ODS Petra Nečase by zase nikdy neschválili Schwarzenberg s Kalouskem. Asi by tedy ODS a TOP09 nezbylo, než se dohodnout na nestranickém, kompromisním kandidátovi...

Ale konec snění. Na nějaké námluvy mezi oběma subjekty to nevypadá, navíc čas rychle běží. Ani případné spojení sil by vítězství ČSSD pravděpodobně neodvrátilo. Mohlo by však minimálně zabránit dominanci oranžovo-rudé koalice ve sněmovně a stát se platformou pro obrodu pravice v opozici. Jak ODS, tak TOP se nacházejí v personální krizi. Ač se to možná nezdá, větší problémy má mladší strana. TOP09 jsou totiž hlavně Schwarzenberg s Kalouskem. Žádný jejich nástupce se zatím nerýsuje. Mladší zajímaví politici typu Petra Gazdika nebo Jana Farského patří do hnutí Starostů

pokračování na 6. straně

dokončení z 5. strany

a nezávislých, které s TOP09 sice úzce spolupracuje, ale není její součástí. Jednoho dne tak mohou „starostové“ sbalit kufry a jít o dům dále. ODS je na rozdíl od TOP09 ukotvena na regionální a místní úrovni, kde se může nový leader časem objevit.

Pokud ODS a TOP09 nezaniknou a zůstanou hlavním reprezen-

tantem zájmů pravicových voličů, jsou k nějaké formě budoucí spolupráce odsouzeny. Jestli některá z nich dnes potajmu počítá, že by ji po volbách mohla ČSSD ve snaze zbavit se komunistů přizvat do vlády, sází zřejmě na špatného koně. Když to jen trochu půjde, sociální demokraté do holportu s KSČM půjdou, ostatně dokázali to už v regíonech po krajských volbách v letech 2008 a 2012. Pravděpodobně se tak nebu-

de opakovat situace z roku 2002, kdy ČSSD odmítla po volbách vládnout s komunisty navzdory společné pohodlné většině v Poslanecké sněmovně. Zkrátka Socánek maskován v rudé kápi stojí před branami politického hřiště, což ovšem politikům z TOP 09 a ODS nebrání, aby si na svém pravicovém písčátku navzájem nerozbíjeli bábovičky.

Tomáš Fošum

Heinz-Christian Strache. Zubní technik rakouským kancléřem?

■ Heinz-Christian Strache v akci.

foto: Wikimedia

Současný předseda Svobodné strany Rakouska (FPÖ) má sudetoněmecké předky. Rodina z otcovy strany pochází z Liberce. Po roce 1945 byla součástí odsunu německy mluvícího obyvatelstva z Československa, a tak Heinz-Christian vyrůstal ve vídeňské části Erdberg. Živé dítě vychovávala většinou matka, neboť otec – umělec nebral rodičovské povinnosti příliš vážně. Zpočátku nic nenavštěvovalo, že prožije strmou politickou kariéru. V mládí měl Strache blízko ke krajní pravici. Dokonce jistou dobu chodil s dcerou předsedy neonacistické Nacionálně demokratické strany. Vyučil se zubním technikem, poté započal studium historie a filozofie na vídeňské univerzitě, ale protože ho nebavilo sedět nad knihami, vysokoškolský titul nikdy nezískal. Uplatnění našel u Svobodných. Nejprve zastával funkci předsedy mládežnické organizace, následně v pouhých 21 letech usedl za FPÖ do vídeňské obecní rady.

Jörg Haider. Nejprve vzor, pak konkurent

O rok později poprvé osobně potkal tehdejšího předsedu Svobodných, kontroverzního populistu Jörga Haidera, jehož obdivoval a považoval za svůj politický vzor. Dlouho loajál-

ně podporoval jeho politiku a zároveň pozvolna stoupal ve stranické hierarchii. Rovněž Svobodní zažívali tou dobou období úspěchů. Strana těžila z kombinace Haiderova charismatu a schopnosti oslovit nemalé množství voličů znechucených z výsledků práce velké koalice – spolupráce lidovců (ÖVP) a sociálních demokratů (SPÖ). Od konce druhé světové války obsazovaly tyto nejsilnější rakouské politické strany se železnou pravidelností v celostátních volbách vždy první dvě místa. Až v roce 1999 přišel překvapující výsledek Svobodných. Se ziskem 26,9 % skončili druzí a poprvé rozrazili mocný dvojblok SPÖ – ÖVP.

Nečekaný úspěch FPÖ vyústil i navzdory masivním protestům doma i v zahraničí ve vládní koalici s lidovci. Tato role jim očividně nesvědčila, Svobodní se stali součástí mocenských struktur, které sami dlouhodobě vytrvale kritizovali. Následovala masivní ztráta voličské přízně, což vyvolalo silnou vnitrostranickou krizi. Jádru sporu spočívalo v tom, zda má FPÖ setrvat ve vládě nebo vsadit na osvědčenou roli opozice a z této pozice zkusit vyhrát volby. Zatímco Haider chtěl pokračovat ve spolupráci s lidovci a postupně mírnil svoji rétoriku, kdy například souhlasil se vstupem Turecka do Evropské unie, další vlivný proud upřednostňoval druhou variantu. Tehdejší šéf vídeňské FPÖ Strache stanul v čele křídla proti svému někdejšímu vzoru. Vycítil šanci jak vystoupit z Haiderova stínu, zvláště když řada Svobodných považovala dlouhou stranickou ikonu za vyčpělou značku.

Názorové rozepře mezi nimi nešlo přehlédnout. Haiderovi hrozilo, že ztratí v FPÖ vliv a bude pouze řadovým členem strany. V dubnu 2005 proto přerhal veškerá pouta ke Svobodným a založil Svaz pro budoucnost Rakouska (BZÖ), zatímco Strache zaujal pozici předsedy FPÖ. Mnozí politologové předpovídali, že většina voličů půjde za Haiderem a Svobodní skončí na politické periférii. Předpokládali mylně. Strache obstál. Nejenže zastavil propad voličských preferencí FPÖ a konsolidoval její členskou základnu, ale Svobodní často poráželi v rozmanitých volbách konkurenční Svaz „o parník“.

K poslednímu souboji dvou kohoutů v rámci populistické pravice došlo na podzim 2008. Rozhádaná velká koalice tehdy sáhla k předčasným volbám. Lidé znechucení měsíci malicherného handrkování požadovali změnu. Jak Haider tak Strache cítili šanci na úspěch. Oba bojovali o stejné voliče, snažili se jeden vůči druhému vymezit, čas od času i s humorným nádechem. V jedné ze vzájemných televizních konfrontací začal starší Haider předsedovi Svobodných familiárně tykat. Než stihla rozpačitá moderátorka zasáhnout, Strache s ledovou tváří přátelské „ty“ od korutanského hejtmana odmítl. Před pěti lety mohli být s výsledky voleb spokojeni oba, neboť jejich strany posílily. Zatímco Strache spřádal další plány do budoucna, Haider tragicky zemřel při automobilové nehodě. S koncem dlouholetého korutanského hejtmana vzniklo ve Svazu pro budoucnost Rakouska obrovské a těžko nahraditelné personální vakuum. Zároveň Strache ztratil jediného výrazného konkurenta na pravém stranickém spektru a mnozí voliči přešli od BZÖ k FPÖ.

Riskantní duel o Vídeň

Po úspěšných volbách do Národní rady na podzim 2008 hledal Strache způsob, jak i nadále zůstat v povědomí veřejnosti. Nechtěl působit pouze jako řadový poslanec parlamentu, a tak zariskoval. Jelikož byl současně předsedou organizace Svobodných v rakouské metropoli a jím vedená kandidátka zde dosahovala slušných výsledků, vyzval v říjnu 2010 ve volbách do místní obecní rady sociálně demokracického starostu Micheala Häupla k „duelu o Vídeň“.

Strache obsadil tehdy sice „až“ druhé místo, ale získal 25,8 % a nechal vzpomenout na nejslavnější dobu FPÖ v 90. letech minulého století. Dokázal určit dvě hlavní témata voleb: konec absolutní většiny sociální demokracie a integrace cizinců v hlavním městě. Neváhal k tomu použít ani velmi diskutabilní slogany například o tom, že příliš cizího nedělá nikomu dobře. Kromě toho zdárně redukoval vídeňské volby na souboj s Häuplem. Posílen úspěchem vznesl nárok na funkci kancléře. Když některé průzkumy veřejného mínění předpovídaly Svobodným v celostátních volbách první místo, opakoval svůj požadavek ještě několikrát. Jednalo se o realistický cíl až do doby, kdy začal hrát na populistickou strunu někdo další.

Situace se vymyká kontrole

První březnovou neděli letošního roku utrpělo Stracheho renomé vítěze těžký šrám. Svobodní v Korutanech (FPK), volně kooperující partner FPÖ podle modelu německé CDU/CSU, propadli v zemských volbách ze 44,89 % na 16,85 %. Jednoduše řečeno totální debakl. Žádná jiná strana neztratila v státě pod Alpami tolik procentních bodů a to od konce druhé světové války proběhlo v Rakousku celkem 157 voleb. Ze 132 korutanských obcí pouze v jediné ztratili Svobodní ve srovnání s minulým kláním méně než 10 % hlasů. Strache okamžitě vyzval odpovědné, aby odstoupili, ale někteří poslanci nad tím jednoduše mávli rukou. V jednu chvíli dokonce reálně hrozilo rozštěpení FPK. Nekončená jednání

ústila v zažehnání krize, ačkoli i předseda Svobodných musel ze svého původního požadavku částečně ustoupit.

Paralelně s událostmi v Korutanech proběhly zemské voby rovněž v Dolním Rakousku. Také zde Svobodní oslabili, byť pouze mírně. Strache opětovně žádal výměnu stranického vedení odpovědného za porážku, ale i v nejlidnatější spolkové zemi narazil na odpor. Z těchto událostí lze usuzovat, že kdysi neohrožená pozice předsedy FPÖ je minulostí.

Stracheho zlost směřuje proti novému hráči v rakouské politické aréně Franku Stronachovi. Ten kdysi emigroval do Kanady podle svých slov s 200 dolary v kapse, aby dnes vlastnil několik firem zaměstnávajících přes 100 000 lidí na celém světě. Ve vysokém věku, 80 let, založil vlastní stranu, Tým Stronach, která usiluje o stejný elektorát jako Svobodní – protestně naladěné voliče a nevoliče. Stronach těží z pověsti úspěšného a mezinárodně uznávaného podnikatele, nezátíženého minulostí a korupcí. Strache „staříka“ původně nebral vážně, ale nejspíše od 3. března, kdy Tým Stronach předstihl v Dolním Rakousku FPÖ, musel změnit názor. Předseda Svobodných zatím marně hledá proti rakousko-kanadskému podnikateli bojujícímu stejnými zbraněmi vhodnou strategii. Na nového konkurenta bude reagovat patrně zostřením opoziční rétoriky a větším důrazem na tradiční témata FPÖ jako jsou rakouské vlastenectví, redukce přístěhovalectví či omezení moci sociálních demokratů a lidovců. Volební kampaň Svobodných u příležitosti podzimních parlamentních voleb tak může nabýt až nechutný charakter.

Strache velmi touží zbavit se stigma levné Haiderovy kopie. Domnívám se však, že nemá ani charisma srovnatelné se slavnějším předchůdcem ani jeho schopnosti komunikovat s médii a voliči. V důsledku „faktoru Stronach“ nenaplní v podzimních parlamentních volbách svůj primární politický cíl. Třetí místo Svobodných pak vyvolá ve straně otázku, zda by ji po osmi letech neměl vést někdo jiný.

Miroslav Šepták

historik a politolog, působí v Oddělení fondů nestátní provenience a osobních sbírek Národního archivu a ve Státní rostlinolékařské správě v Praze.

■ Král Korutan Jörg Haider zemřel při autonehodě 11. října 2008. Strache přišel o vzor i rivala v jedné osobě.

foto: Karl Riegl/ Wikimedia Commons

Věčný rebel s příčinou

Byly doby, kdy jej jistá část veřejnosti vnímala jako vítanou novou tvář slovenské pravice, neřku-li jejího nového lídra. Dnes jeho jméno však spíše vyvolá v lepším případě pobavený úsměv, v horším vyjde z úst nějaké to libozvučné peprné slůvko. Enfant terrible slovenské pravice, profesionální rebel proti všem a všemu. S příčinou. Igor Matovič.

Úspěšný podnikatel

Pokud by Matovič zůstal u své podnikatelské kariéry, mohl by si v obývacím pokoji asi už vystavovat několik podnikatelských cen. Krátce po vystudování vysoké školy se mu povedlo založit a rozvíjet poměrně úspěšnou síť regionálních tiskovin, které byly zdarma distribuovány téměř po celém Slovensku. Ačkoliv to byly obyčejné inzertní noviny, nikdy nechyběl televizní program, a tak duchodci jeho tiskoviny mnohdy používali i jinak, než jako podložku pro loupání brambor. Matovič využil příležitost a začal mezi inzeráty lokálních středně úspěšných firmiček a oznámení pospolitého lidu vkládat své komentáře, směřované proti tehdejší vládní koalici Směru, Hnutí za demokratické Slovensko a Slovenské národní strany. Jelikož tato vláda byla orientována spíše doleva, začal se Matovič profilovat spíše pravicově. Tuto nálepku mu již nikdo neodpíral, i když po bližším pohledu na jeho současnou činnost je jakékoliv politické zařazení přinejmenším komplikované.

(Znovu)vynálezce kroužkování

Matovičových komentářů si povšimnul i kdysi rádoby lídr slovenské pravice Richard Sulík, také někdejší úspěšný (dokonce mezinárodně) podnikatel. Slovo dalo slovo a Matovič a jeho tři věrní se ocitli na kandidátce Sulíkovy Svobody a solidarity. Již zde se projevil další podstatný rys Matovičovy osobnosti, a to schopnost zaujmout a přitáhnout pozornost veřejnosti. Můžeme jenom spekulovat, jaké pořadí by Sulík přisoudil Matovičovi na kandidátce za „normálních“ okolností. V každém případě, Matovič, hrající si na obyčejného člověka, si skromně vymínil poslední místo. A jeho tři kamarádi byli umístěni hezky pospolu, přímo nad ním.

Ač se to zdá v realitě české žurnalistiky téměř k neuvěření, komentáře v bezplatných tiskovinách zapůsobily tak dobře, že Matovič a jeho družina (znovu) naučili slovenského voliče „kroužkovat“, ale také kroužkovat efektivně. Všichni čtyři se stali poslanci Národní rady Slovenské republiky, Matovič získal čtvrtý největší počet hlasů mezi politiky na kandidátce. A show mohla začít naplno.

Bavič na pokračování

Že s Matovičem (a potažmo Sulíkem) přijde do slovenského parlamentu nová krev, v to doufali mnozí voliči pravice. Ostatně, nezanedbatelná část z nich jim proto, zapomínajíc na předchozí nezdařené s novými stranami

■ Koho vlastně zastupuje Igor Matovič?

foto: Facebook/Hnutieobycajniliudia

na jednu noc (pardon, použití) Rudolfa Schustera, Pavla Ruska a dalších a doufajíc v lepší zítřky slovenské politické scény, dala hlas. Ono se v podstatě tito voliči nemýlili. S Matovičem skutečně přišel nový vítr (škarohlíd nebo meteorolog by možná namítl, že místo mořského vánku přišlo mrazivé tornádo, ale to ponechme stranou).

Ještě v euforii z téměř zázračné porážky Fica slovenskou pravici, ani ne dvě neděle po volbách 2010, Matovič využil první příležitosti k zviditelnění se. V on-line rozhovoru pro jeden ze slovenských deníků uvedl, že mu nejmenovaná osoba (kterou ale nenápadně stihl mezi řádky poměrně jasně charakterizovat) nabídla 20 miliónů eur za to, že způsobí pád vlády tím, že on a jemu věrní nevyšlou důvěru nově vznikající pravicové vládě. Kauza však poukázala na další zajímavou Matovičovu vlastnost – když se o celý případ začala zajímat policie, nový nadějný pravicový politik se zmohl jenom na prohlášení, že celou historku mu vyprávěl jako žert kamarád někde u piva. Slovensko se bavilo.

O měsíc později už odcházel z vlády, která ještě ani nestihla vzniknout, jelikož premiérka Radičová údajně nezahrnula jeho požadavky do vládního prohlášení. Nakonec se vše ale podařilo dohodou urovnat a Matovič se Sulíkem se ostentativně dohodli, že nebudou zlobit. Matovič tedy v krátké době ukázal, že ho ve škole neučili PR zbytečně. Měsíc po volbách byl, ač de facto vedl stále ještě jenom budoucí formaci se čtyřmi poslanci, jedním z nejsledovanějších politiků.

V podobném duchu se nese celé Matovičovo působení. Kromě toho, že se stihl téměř do roka a do dne rozhádat se svým téměř stranickým šéfem Sulíkem, s nímž zdatně soupeřil o titul enfant terrible pravice při každé myslitelné i téměř nemyslitelné příležitosti, stihl mladý politik schytat za svou drzost i výchovnou facku od staré harcovnice ze Slovenské národní strany Anny Belousové. Ta předčila i neudělení pokuty za parkování na přechodu za asistence televizních kamer, což mělo upozornit na absurditu poslanecké imunity.

Lídr pravice (?)

Ač by se nejeden komik výše uvedeným výčtem nadobro vyčerpal, Igor Matovič prokázal, že není hvězdou jediného hitu. Po tom, jak se mu společně se Sulíkem podařilo zařídit předčasné volby v roce 2012, když nehlasoval pro euroval, se opětovně dostal do pozornosti médií. Založil projekt Obyčejní lidé a nezávislé osobnosti (OLaNO). Nešlo a nejde stranu, protože toto občanské sdružení bylo vědomě budováno bez jakýchkoliv struktur a lze se velice úspěšně ptát, jestli tato parta měla někdy nějaký společný program. Snad Matovičovo motto „škodit všem, co jsou u moci“ by mohlo být úspěšným volebním sloganem, ale tak daleko ještě politika na Slovensku nedošla.

Matovičovy vlastnosti se projeví v plné míře i u projektu OLaNO. Nejříve nadchnul vysloužilé politiky slovenské pravice kolem Vladimíra Palka, kavárenské „služňáky“ kolem Petra Osuského, novináře Eugena Kordu, který jako jeden z mála v Česku přinášel na Nově objektivní zpravodajství o dění na mečiarovském Slovensku, a poté do čela své kandidátky postavil teoretického fyzika Martina Mojžiše, známého častého diskutéra z Večeru pod lampou Štefana Hríba. A slovenský volič pra-

vice opět (nepoučitelně) jásal. Zrodil se černý kůň předčasných voleb, možná i nový lídr pravice.

Show must go on

Ale to by nebyl Matovič, aby nepřichystal nějaké překvapení. Požádal slovně vysloužilé politiky slovenské pravice, aby před volbami absolvovali sezení na detektoru lži ohledně korupce. Supernova slovenské pravice v té chvíli zhasla a nezávislé osobnosti se z kandidátky vesměs ještě před volbami poroučely. To ale nezabránilo Matovičovi získat třetí nejvyšší počet hlasů, tedy necelých 9 %.

Matovič zamířil do opozice vůči jednobarevné vládě Směru, ale stihnul se vymezit i vůči pravicové opozici. Ve

snaze hrát jakousi třetí sílu slovenské politiky (s obdobným úspěchem jako de Gaullova Francie za studené války) pomalu upadá do zapomnění a už ani jeho kousky nejsou tím, čím bývaly.

Bylo by ale velice mylné tohoto rebela s příčinou zatracovat. Proč? Za prvé proto, že je to Matovič. A za druhé například proto, že na Slovensku trpícím v důsledku krize dostávají slovo samozvaní spasitelé typu Tibora Eliotta Rostase, upozorňujícího kromě jiného na otravy dětí vakcínací a rizika zavedení „čipokracie“. Až se ti dva, nebo jim podobní, spojí (ideologicky a povahově od sebe asi daleko nemají), začne ta pravá show a všichni na Slovensku budou plakat. Otázkou zůstává, jestli smíchy.

Martin Petr

■ Hesla pro loňské volby, v nichž hnutí Obyčejní lidé uspělo. Vládne však Robert Fico.

foto: Facebook/Hnutieobycajnilyudia

On byl první. Populista i politický podnikatel

Miroslav Sládek patřil ve své době k vrcholné špině české politiky. Ačkoli už je řadu let v politickém důchodu, žije ve své vile v Brně-Útěchově a poklidně si užívá politikou získané miliony, má smysl se jím zabývat. Ukázal totiž cestu a styl, který má v Čechách reálnou šanci na úspěch. Vždyť v roce 1996 volilo republikány 485 072 lidí. Představoval totiž pro polistopadovou politickou scénu objev, že není jen Občanské fórum, které volí „ti hodní“, a komunisté, které podporuje zbytek, jenž brzo vymře. Sdružení pro republiku – Republikánská strana Československa (SPR-RSČ), jak se sládkovci oficiálně nazývali, se stalo sběrným místem protestních hlasů. Již v květnu 1991 měli v průzkumech podporu kolem šesti procent. O rok později se dostali do parlamentu.

Sládek versus Zeman

Sládek byl alternativou pro lidi, kteří se styděli volit komunisty, ale nesnášeli Havlova „pravdu a lásku“ a nesouhlasili se

způsobem Klausovy privatizace. Jen pro připomenutí, sociální demokracie v roce 1992 získala 6,53 % hlasů a na dvacet procent ji tvrdou opoziční rétorikou vytáhnul teprve Miloš Zeman. Republikáni zpočátku vůbec nebyli bezvýznamnou částí roztržité opozice, jejím lídrem se ale Miroslav Sládek nikdy nestal. Šéf ČSSD mu vypálil rybník, protože dokázal vládu kritizovat stejně tvrdě a populisticky. Šel „vláde po krku“, ale lidé ho vnímali jako reálnou alternativu.

Stranický týdeník Republika proto Zemana vůbec nešetřil a poukazoval na jeho společnou minulost s Klausem v Prognostickém ústavu. „Všichni prošli komunistickou stranou a všichni jsou z jednoho hnízda, kde byli vychováni dlouho před listopadem, pod taktovkou StB a ÚV KSČ. Jsou domluveni. Zeman bude hrát povolenou a hodnou opozici, /která lidi/ ukolébá ke lhostejnosti a Klaus bude moci vlád-

pokračování na 10. straně

pokračování z 9. strany

nout neomezeně a o to tady samozřejmě jde," psal list v roce 1993. Logické sjednocování levice v rámci ČSSD pak Republika prezentovala hlavně jako spojování bývalých komunistů, neúspěšných zkrachovalců a dalších kariéristů. Důvod, proč byl Zeman úspěšnější, je jednoduchý. Miloš Zeman strašlivě toužil po moci a měl větší tah na branku, zatímco Sládek byl sice schopný populist a táborový řečník, ale systematická politika ho nezajímala. Zjednodušeně řečeno, přes ohromnou aktivitu na náměstích, byl líný.

Fungování strany

Nabízí se otázka, zda lze vůbec republikány považovat za stranu. Po většinu své existence měla charakter politické ligy a vyžívala se spíše v mimoparlamentních akcích. Miroslav Sládek dokonce zakazoval poslancům své strany účast v parlamentních výborech. Za užitečnější považoval, když lepili plakáty. Aktivita republikánů vzrůstala jen při interpelacích nebo jiných událostech, které přenášela televize.

V případě SPR-RSČ se také nabízel nálepka rodinná firma. Zásadní rozhodnutí v ní totiž činil úzký okruh spřízněných lidí. Kromě Miroslava Sládka šlo o jeho manželku Blanku, milenkou Lauru Rajsliovou, tajemníka Jana Vika a několik dalších. Stranici byli na černou práci jako vylepování plakátů a organizace mítinků. Sládek v členech vzbuzoval pocit výjimečnosti a mluvil o nich jako o elitě národa. Fakticky po nich chtěl jen poslušnost a práci zadarmo. Podle řady svědectví se jim v soukromí vysmíval a nazýval je hlupáky.

Jen v letech 1992-1998 získala SPR-RSČ na státních příspěvcích několik desítek milionů korun. Všechny tyto peníze vedení strany vyvedlo ze stranických financí, stejně jako to dělali různí podvodníci, když v 90. letech tunelovali zprivatizované podniky. Republikánská strana skončila podobně, když ji její předseda v roce 2001 nechal poslat do konkurzu. Zatímco strana neplatila faktury a pohledávky, přihlásil se Sládek o plat jeden milion korun.

■ Názor z Facebooku: „Zdravím pana Sládka, sem Váš velký obdivovatel, člověk jako vy, by měl být prezidentem, a udělat tu pořádek, a vyčistit tu vládnoucí ferbež i s cikánama a poslat je do dolů makat, aby poznaly co to je práce za málo peněz, Vaše názory jsou obdivovatelný a se vším s Vámi souhlasím.“
(Jirkov, Ústecký kraj, 8. září 2012, 16:21)
foto: Facebook/MiroslavSládek

Kde republikánské peníze skončily? Sládek za ně nechal postavit dvě vily, nakoupil luxusní automobily, jezdil na dovolené a celkově financoval svůj životní styl. Zároveň si dával pozor, aby sám žádný majetek neměl. Na manželku Blanku přepsal vilu v Horoměřicích, na Lauru Rajsliovou, s níž se Sládek po rozvodu v roce 2000 oženil, zase vilu v Brně-Útěchově. Sládek měl rád drahá auta, sám vlastnil Jaguara. Benzín si obstarával typickým způsobem – obíral stát. Jako předseda poslaneckého klubu měl nárok na služební vůz Škoda Felicia a proplácení pohonných hmot. V období mezi červnem 1996 a červnem 1997 dokázal Sládek vykázat spotřebu 27 tisíc litrů. Typické je pro něj i to, že nechával svého Jaguara několik ulic od budovy Poslanecké sněmovny a přijížděl k ní poslaneckou škodovkou.

Republikáni měli, podobně jako ostatní české politické strany, svou revizní a kontrolní komisi. Činnost těchto orgánů byla naprosto formální. „Pokud se někdo zajímal o účetnictví nebo hospodaření strany, tak to vždycky pana doktora Sládka hrozně rozčílilo,“ popsal jejich práci republikánský poslanec Bohuslav Kuba, který v nich působil. „Tak jsme se tomu radši vyhý-

bali a potom se akorát přednesla na sněmu výroční zpráva, jaké bylo hospodaření, kolik se utratilo, a to bylo všechno, co jsme z revizní komise mohli zjistit“.

Opozice ve straně

Programová lež, která tvořila jádro republikánství, musela čas od času vyjít na povrch. Vůči Sládkovi periodicky vystupovalo několik typů straníků – lidé, kteří chtěli dělat republikánský program, ale nelíbil se jim Sládkův styl, dále funkcionáři bez požitků nebo ti, kdo se cítili být uraženi chováním předsedy vůči nim samým. Pokud však někdo „zlobil“, mohl se ho Sládek bez problémů zbavit, a to zcela legálně. Stanovy mu totiž dávaly ve straně absolutní moc.

Existenci regionálních vůdců eliminovala organizační struktura, která znala pouze základní organizace a předsednictvo. Je typické, že stanovy příliš neřešily vznik stranické buňky, ale způsob jejího zrušení definovaly precizně. Mezi vedením a místními organizacemi neexistovaly žádné pravidelné kontakty. Teprve před volbami „vždycky přijel někdo z Prahy a poslal nás lepit plakáty,“ stěžoval si vyloučený předseda místní organizace v Karlových Varech Jan Havel.

Druhým článkem strany bylo pětičlenné předsednictvo, které volil jednou za čtyři roky pečlivě připravený sjezd. Straníci volili pouze předsedu, zbylé členy předsednictva si pak Sládek najmenoval. Podle stanov mohlo předsedu vyloučit pouze předsednictvo na základě petice, kterou musely podepsat 3/5 členů strany. Nikde ale neexistovala jejich evidence. V roce 1998 udávala SPR-RSČ, že má 40 tisíc členů. Ve skutečnosti jich bylo jen několik tisíc a počet se často měnil kvůli odchodům a vylučování. Ani všichni republikáni se zdaleka neblížili potřebnému počtu, který stanovy udávaly pro možnost petice za odvolání předsedy. Sládek nepotřeboval velrybářství, které se tak kritizuje u zavedených politických stran. On si svoje straníky rovnou vymyslel.

Šéf je jenom jeden

Sládkovi protivníci kritizovali jeho politický styl, autoritativní řízení strany a financování strany. Ve všem měli samozřejmě pravdu, ale SPR-RSČ byla založena na vůdcovském principu a pouze Sládek byl zárukou jejího úspěchu. Existence odštěpených stran, které měly v názvu republikánství, ale nikdy nezískaly více než 0,1 hlasů, je toho důkazem. Potom museli straníci trpět i jeho metody dovnitř strany. Ultrakonzervativní antikomunisté postupně odpadli, ze stranických „intelektuálů“ zůstal například poslanec Jaroslav Lhotka, obdivovatel českého fašismu a Radola Gajdy.

Řada členů si navíc svoji roli „užitečného idiota“ ani neuvědomovala, protože Sládek měl pro ně přirozené charisma. Připomeňme ještě jednou i pocit nositelů světla, který se snažil doktor Sládek vzbudit u svých přívrženců. „...do SPR-RSČ vstupují lidé s názorem, lidé odvážní, lidé milující svou vlast, pro kterou jsou ochotni pracovat. Tato část obyvatelstva není stádem, které se dá uchlácholit či zastrašit podle toho, jak to vládnoucí garnituře vyhovuje. Proto jsou Republikáni zárukou toho, že osud vlasti bude ve správných rukou,“ napsala Republika v roce 1992. Tento popis spíše připomíná politickou sektu.

Agilní mladík Tomáš Kebza, který se v 90. letech stal komentátorskou „hvězdou“ Republiky a „proslavil se“ rasistickými a antisemitskými články, patřil k budovatelům Sládkova kultu. „Věrnost PhDr. Sládkovi, věrnost SPR-RSČ, věrnost vlasti a národu – to jsou a budou nezaměnitelné principy našeho boje,“ napsal vášnivý čtenář protektorátní Vlajky a Árijského boje. Sládek se rád obklopoval mladými lidmi, kteří měli blízko do neonacistického prostředí. V pozdějším období byli jeho nejbližšími spolupracovníky Tomáš Vandas, Martin Zbela nebo Jiří Štěpánek, kteří založili mládežnickou organizaci a tvořili spolu s Kebzou autorský okruh, který stranický list Republika posunul do vod protektorátu. Také oni se nakonec posunuli a založili Dělnickou stranu, která se stala místem sjednocení českých neonacistů s politickými ambicemi. Kromě Tomáše Kebzy, který skončil ve vězení. Svůj vztah ke Sládkovi popsal takto: „Byl jsem prostě věrný... A nelituji a nikdy litovat nebudu. Je pouze škoda toho, že se promarnila taková skvělá šance... prostě u některých lidí, včetně mne, vzniklo dosti

značné vnitřní sepětí s tou stranou a vlastně i s jejím šéfem, de facto to bylo jedno a totéž, a člověk prostě věřil a věřil.“

Neúspěch 1998

Do předčasných voleb šla SPR-RSČ sebevědomě a mluvila o zisku 15 procent hlasů. Její skutečný výsledek 3,9 % lidí překvapil její příznivce i odpůrce. I když se v roce 1998 provalila řada skandálů spojených s financováním strany, o nichž s chutí informovala média včetně TV Nova, jsou příčiny neúspěchu mnohem hlubší. Ve volbách 1998 se spojilo pro republikány několik nepříznivých faktorů. Dotvořilo se stranické spektrum se dvěma póly (ODS a ČSSD), což oslabilo schopnost republikánů působit jako nevyhraněná středová strana. Voliči SPR-RSČ také byli mnohem levicovější, než udávali. Vždyť 2/3 potenciálních příznivců přiznaly, že by jako druhou možnost vybraly ČSSD nebo KSČM.

Republikáni rovněž nedokázali zmobilizovat prvovoliče a nevoliče, kteří v roce 1992 a 1996 tvořili významnou část jejich elektorátu. Podle výzkumu Milana Kreidela a Kláry Vlachové dokázala strana v roce 1996 získat hlasy 14 % nevoličů (včetně prvovoličů), o dva roky později již pouze 4,8 procenta. Díky předčasným volbám byly také k „dispozici“ jen dva ročníky mladých, kteří již nebyli tolik nakloněni pravicovému radikalismu jako generace první poloviny 90. let, kdy začínalo hnutí skinheads a kapela Orlík.

■ Miroslav Sládek dokázal svojí parlamentní škodovkou za jediný rok „ujet“ 148.700 kilometrů při spotřebě 17,9 litru na 100 kilometrů a spotřebovat tak téměř 27.000 litrů benzínu. Měl totiž také luxusního Jaguara, který něco „žere“
foto: Wikipedia

SPR-RSČ také v kampani chybně vsadila na témata, která voliči nepovažovali za hlavní. Volební program republikánů byl zaměřený spíše na vymezování proti Romům, kriminalitu nebo odpor vůči Německu a tehdy více NATO než Evropské unii. Volby 1998 ale byly pravo-levým střetem, kde hlavní roli sehrály sociální otázky a nezaměstnanost. Republikáni si nedokázali udržet pozici strany, kterou volí významná část lidí nespokojených se svou sociální situací. Voliči ČSSD, KSČM a SPR-RSČ se nacházeli v prostoru levice-autoritářství (levicovost v ekonomických přístupech a autoritářství v politických procedurách). Potenciální voliči

pokračování na straně 12

dokončení ze strany 11

či republikánů je sice hodnotově neodmítali, ale jejich identifikace se stranou byla malá. Dali prostě přednost levicovým stranám. Zůstalo jen tvrdé jádro příznivců, které tvořilo asi 70 procent voličů strany. Při podpoře kolem pěti procent, kterou SPR-RSČ dávaly předvolební průzkumy, to odpovídá reálnému zisku republikánů. Pětiprocentní hranici překročila SPR-RSČ pouze ve své baště v severních Čechách.

Boj o nástupnictví

Republikáni jako strana z parlamentu zmizeli, o jejich voličích se to říci nedá. Pokud tito lidé přijdou k volbám, získá jejich hlasy spíše KSČM, zemanovská ČSSD nebo „něco“ jako Věci veřejné. Zcela jistě by nevolili Karla Schwarzenberga nebo Petra Nečase. Kandidátů na Sládkova pokračovatele se za posledních 15 let objevilo poměrně dost. Neuspěli, i když například Jana Bobošíková a její Suverenita měla po jistou dobu šanci. Neměli jeho schopnosti, a hlavně – základem úspěchu jakéhokoli populisty je krize. Navíc

nesmíme zapomenout, že o populistické hlasy v Česku bojují nejen „příznivci“ populisté. Tento typ voliče dokáže oslovit také KSČM, ČSSD, pokud v jejím čele stojí Zeman či Paroubek, nebo klausovský proud v ODS.

Sládek ukázal cestu jak oslovit „lid“, naštěstí ale nezískal přímý vliv na chod státu. Jeho zájem se zaměřil spíše na získávání peněz pro osobní účely. Stal se politickým podnikatelem a prvním stranickým tunelářem. Mnohem nebezpečnějším pokusem byly Věci veřejné, které na SPR-RSČ dokázaly dobře navázat svým bojem proti „dinosaurům“ a kritikou fungování politického systému. Ve spojení s politickým marketingem

dokázal Vít Bárta krátkodobě získat reálný vliv na chod českého státu.

Sládkovi na začátku kariéry se v tuto chvíli nejvíce blíží Tomio Okamura a jeho Úsvit přímé demokracie. Ačkoli působí jako šašek, má zároveň i schopnosti, které ho činí velmi nebezpečným. Je škoda, že nezůstal sympatickým investorem ze Dne D a dal nám nahlédnout i do svojí duše. Před novým Sládkem nás v roce 2014 může ochránit to, že na boj o jeho voliče je příliš mnoho kandidátů a příklad Víta Bárty může potenciální voliče Okamury odradit. Uvidíme...

Petr Zenkner

■ Nový vůdce?

foto: Facebook/TomioOkamura

Kolik tváří má Janusz Palikot?

Ta otázka nemůže nepadnout. Proč ten Palikot vlastně šel do politiky? Vystudovaný filosof se po pádu komunismu vrhl na podnikání. Nevedl si vůbec špatně, takže se po pár letech zařadil mezi nejbohatší Poláky. V roce 2000 jej za zásluhy o rozvoj polského hospodářství vyznamenal tehdejší prezident Aleksander Kwaśniewski. Ani jeden z nich tehdy určitě netušil, že se jejich cesty za 13 let sejdou ve společném politickém projektu. O tom však později. Vraťme se do podnikatelských časů rodáka z východopolského Biłgoraje. Ten obchodoval především s alkoholem. Jediný svůj podnikatelský neúspěch zaznamenal ve chvíli, kdy se od cinkajících lahví odvrátil a začal vydávat týdeník Ozon. Katolická orientace časopisu, jenž po roce zanikl, vypadá dnes ve světle pozdějšího Palikotova proticírkevního tažení hodně zvláštně...

Od alkoholu k politice

Do politiky vstoupil Palikot v Lublinu v dresu Občanské platformy (Platforma Obywatelska). Očekávala se jeho kandidatura na post lublinského starosty, ale tu nakonec odmítl s odůvodněním, že se chce věnovat své nové partnerce. Jeho nová láska mu však nebránila úspěšně kandidovat do Sejmu, kde s krátkou přestávkou zasedá od

roku 2005. Financování jeho kampaně z roku 2005 vzbudilo pochyby, když mu měly přispívat nastrčené osoby z řad studentů a důchodců. Nejednalo se o první podezření z nekalosti, které se v Palikotově kariéře objevilo. Hojně diskutováno bylo jeho převzetí státního podniku Polmos, na kterém prý polský erár prodělal.

V Občanské platformě vydržel pět let. Mezitím si vybudoval vlastní politickou značku, na níž pak postavil dnešní Palikotovo hnutí (Ruch Palikota). Ta značka je založena především na neotřelém slovníku a vystupování, které dost často hraničí s fraškou. Některé scénky zinscenované Palikotem jsou známy asi i českému divákovi. Obraz první: Palikot drží na tiskové konferenci v jedné ruce umělý penis a v druhé zase pistoli, aby upozornil na případ znásilnění žen lublinskými policisty. Obraz druhý: Palikot kouří před Sejmem marihuanu. Obraz třetí: Palikot tančí s poslankyní Annou Grodzkou, která byla ještě nedávno mužem. Obraz čtvrtý: Po odchodu z Platformy i ze Sejmu Palikot drazí svou poslancem legitimaci na dobročinné účely. Výše zmíněné ukázky z Palikotovy dílny ilustrují, že milovník happeningů míří především na voliče, kterým se protíví konzervativní hodnoty spojované se silným vlivem katolické církve.

ve v Polsku. V roce 2007, kdy se Občanská platforma chystala na programové konferenci na blížící se převzetí vlády, Palikot oděn v tričce s nápisem „Jsem gay“ apeloval na své tehdejší spolustraníky, aby se Platforma stala zastáncem menšin a slabých. V Platformě, kde existuje silná konzervativní frakce, neuspěl. Ve svém hnutí, s nímž na podzim 2011 nečekaně zabodoval v parlamentních volbách (s 10 % hlasů skončil RP na třetím místě), už měl ruku volnou. V jeho poslaneckém klubu tak zasedá homosexuál či již zmíněná transsexuálka Anna Grodzka, která se stala jakýmsi Palikotovým beranidlem, s jehož pomocí se šéf Ruchu snaží prorazit vrata pomyslné konzervativní pevnosti. Možná tam pak naráží na nějakého čtenáře Ozonu, který bude s dojetím vzpomínat na články tepající potraty, eutanázii a propagaci homosexuálů...

Křížová výprava

Aby konzervativní bašta padla, je třeba oslabit nejsilnějšího bojovníka, a sice katolickou církev. Palikot se snaží, seč může. Společně se svými poslanci se u soudu domáhal odstranění kříže z polského Sejmu. Přitom sám dříve prohlásil, že kříž vzhledem k polským dějinám považuje za státní symbol, nikoli jen církevní. Jindy ovšem zase neváhal označit kříž za logo strany Jarosława Kaczyńskiego Právo a spravedlnosti (Prawo i Sprawiedliwość). Ve svém proticírkevním tažení někdy užívá vyloženě úsměvných argumentů. Nedávno třeba zkritizoval prezidenta Komorowského za účast na inaugurační mši papeže Františka. Víra je totiž podle Palikota soukromou věcí, která by se neměla plést s prezidentským úřadem. Duchovním by Palikot nakázal, aby na veřejnosti chodili v „civilu“. Hábity a ornáty mají podle něj zůstat v kostelech a kláštorech. Zatímním vrcholem Palikotova protikatolického běsnění bylo loňské demonstrativní vystoupení církve. Tak trochu po vzoru Martina Luthera své oznámení vyvěsil na dveře kostela. Pro svůj čin si ne náhodou vybral Krakov. Palikot při obraz-

ném prásknutí dveřmi vyčetl církvi krajní materialismus, morální úpadek a stranictví v politice (narážka na Právo a spravedlnost). Už to prý není ta církev krakovských kořenů Karola Wojtyly (pozn. DS: občanské jméno papeže Jana Pavla II.), časopisu Tygodnik Powszechny a kněze Józefa Tischnera. Církev je třeba vyrvat z rukou oligarchům z episkopátu a vrátit ji polskému lidu. Tak pravil Janusz Palikot. Propad preferencí tím však nezastavil.

Kaczyński: živý nebo mrtvý

Ruch Palikota se celkem logicky vymezuje vůči dvěma nejsilnějším stranám, které označuje za „pravice“ a schválně mezi nimi nedělá rozdíly – často užívá posměšné spojení POPiS (spojení zkratk Občanské platformy a Práva a spravedlnosti). Na potvrzení své poněkud chatrné konstrukce Palikot vyjmenovává různá hlasování v Sejmu, při nichž nejsilnější vládní a nejsilnější opoziční strana hlasovaly stejně. Je sice pravdou, že na některých věcech typu

du premiéra Tuska ze smrti prezidenta Lecha Kaczyńskiego.

Palikot sice pravidelně ostřeluje obě strany, oblíbenějším terčem je však bezesporu Právo a spravedlnost, které má image uskupení blízkého katolické církvi. Lecha Kaczyńskiego za jeho života obviňoval z alkoholismu, označoval ho mimo jiné za prečka, sprostáka či marxistu. Poslední označení si zesnulý prezident vysloužil kvůli své doktorské práci z roku 1979, z níž se v Palikotově režii předčítalo na veřejnosti, čemuž asistovaly portréty klasiků marxismu-leninismu. Pro zuřivého antikomunistu to asi bylo hořké sousto. Lecha Kaczyńskiego však nešetří Palikot ani po smrti. Prý si nezaslouží být pohřben na Wawelu, neboť má krev na rukou. Přičítá mu totiž vinu za pád letadla ve Smolensku, když připomíná dřívější případy, kdy prezident údajně tlačil na posádku letadla, aby se přistávalo nepříznivým podmínkám navzdory. Jindy Palikot neváhal smolenskou výpravu označit za „píjáčkou“. Někteří se podle něj

■ Ačkoli Janusz Palikot nazývá své hnutí feministickou partají, ženy v politice spíše využívá. Ukázala to kauza Wandy Nowické, která nechtěla skákat, jak Janusz píská.

zdroj: ruchpalikota.org

odporu k registrovanému partnerství homosexuálů se PiS a část Platformy shodne, obě strany ale v současnosti více dělí, než spojuje. I pokud pomineme různé pohledy na ekonomické a sociální otázky, lze si jen těžko představit, že by strany spolu mohly dobře vycházet poté, co okolí Jarosława Kaczyńskiego(ne)přímo obviňuje vlá-

den před osudným letem opili, díky čemuž letadlo odstartovalo později. Kdyby se vylétlo podle plánu, letadlo by prý přistávalo za lepšího počasí. Nicméně bez viny na smolenském neštěstí není podle Janusze Palikota ani Jarosław Kaczyński. Ten prý

pokračování na 14. straně

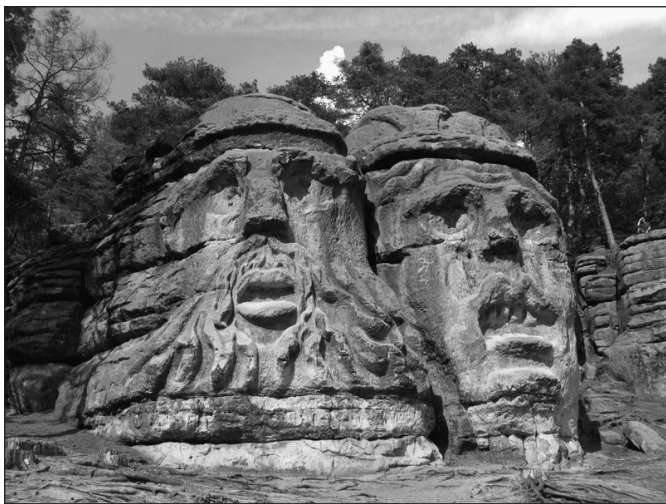
dokončení z 13. strany

poslal svého bratra na smrt kvůli volební kampani. Na jednu stranu by mohl někdo Jarosławu Kaczyńskému, mocně zneužívajícímu smolenské tragédie v každodenní politice, připomenout, že jak se do lesa volá, tak se z lesa ozývá. Na druhou stranu by trochu piety neuškodilo.

Spasitel levice?

Zdá se, že Palikotova politická kariéra se ocitla na křižovatce. Jeho nezaměnitelný politický styl protkaný showmanskými kousky a pepnými výroky se poněkud okoukal. Palikot navíc v posledních měsících udělal několik hrubých chyb. Mezi ně patřil pokus odvolat vlastní poslankyni Wandu Nowickou z postu místopředsedkyně sněmovny a nahradit ji Annou Grodzkou. Nepovedlo se a Wanda Nowicka sama odstoupit odmítla. Následovala rozezlená Palikotova reakce, že Nowicka snad chce být znásilněna, k čemuž on není ten pravý. Zatímco Miloše Zemana výrok o znásilňování o vítězství v českých prezidentských volbách nepřipravil, Palikot zažil horké chvíle, kdy si ho podaly zástupkyně dříve spřízněného feministického prostředí, z jehož lůna ostatně Wanda Nowicka pochází. Přitom Janusz Palikot své hnutí sám nálepkoval jako feministickou partaj, která ženy coby nevolnice osvobodí. Jenže teď se sám ocitl v podezření, že ženy užívá jen jako pěšáky ve své politické šachové partii.

Janusz Palikot sice zpochybňuje nízké preference svého hnutí, které přinášejí různé průzkumy veřejného mínění, ale z jeho aktuálních snah integrovat „levici“ je patrné, že si nebezpečí pádu do parlamentního nebytí uvědomuje. O Palikotovi jakožto potencionálním vůdci nové levice mluvil už po volbách 2011 Jerzy Urban, který byl v letech 1981-89 mluvčím komunistické vlády. Ostatně zalíbení v Palikotovi našli i další komunističtí papalášové. Patří mezi ně i sám Wojciech Jaruzelski, kterého Palikot na oplátku nedávno navštívil v nemocnici. Palikot se dokonce chtěl zapojit do organizace blížících

■ Kolik tváří má Janusz Palikot? Aniž bychom z něj chtěli dělat čerta, tak minimálně dvě. Na snímku tzv. Čertovy hlavy na Kokořinsku. foto: Tomáš Fošum

se generálových devadesátin, ovšem jubilant prý o rozruch nestojí (zřejmě na rozdíl od Ruchu).

Generál sem, generál tam, pro své politické plány potřebuje Palikot přece jenom modernějšího exkomunistu, kterého nalezl v stále populárním exprezidentovi Kwaśniewskim. Ten se již odstříhnul od SLD (Sojusz Lewicy Demokratycznej), který ho v 90. letech nominoval na prezidenta. Rozvod s SLD se zdá být dokonán poté, co Kwaśniewski společně s Palikotem a z SLD vystoupivším europoslancem Markem Siwcem oznámil vznik iniciativy Evropa Plus, která příští rok hodlá postavit kandidátku do Evropského parlamentu a představuje v očích zakladatelů platformu pro integraci levice. Do projektu byl přizván i SLD, nicméně jeho šéf a někdejší premiér Leszek Miller odmítá s Palikotem úžeji spolupracovat, neboť ho nepovažuje za dostatečně levicového. Jak boj o první místo na levici dopadne, samozřejmě nikdo netuší. Může Palikot přetáhnout voliče SLD na svou stranu? Vydrží tandem Kwaśniewski – Palikot? Dvě jedničky v týmu většinou nedělají dobrotu.

„Musím být sprosták“

Vraťme se k úvodní otázce, proč vlastně někdejší úspěšný byznysmen vstoupil do politiky. Bezpochyby proto, že miluje nové výzvy. Znatelné to bylo už v jeho podnikatelských časech. Vždy poté co uspěl s nějakou firmou, ji prodal a vrhl se jiným směrem. V podnikání navíc Palikotovi chybělo světlo ramp, které – jak je vidět z jeho častého vystupování v médiích – miluje. Otázka v titulu tohoto článku samozřejmě odkazuje na janusovskou tvář. Palikota za muže (nejméně) dvou tváří jistě označit lze. Kdysi vydavatel prokatolického týdeníku, dnes antiklerikál označující obraz Černé matky boží, symbol polského katolictví, za mazanici. Bývalý člen pravicové strany dnes aspirující na post vůdce levicového tábora. Intelektuál, který si v soukromí čte presokratiky a miluje literaturu, se na veřejnosti chová někdy jako kašpar a při politických debatách si nebere servítky. Vysvětlení těchto rozporů je jednoduché. Jak v podnikání, tak v politice dokázal Janusz Palikot odhalit volné místo na trhu. V politice oslovil hlavně mladé, liberální a církev příliš nemilující voliče. Tomu přizpůsobil vystupování a slovník, čímž se ostatně sám netají. „Musím být sprosták, jinak dostanu čtyři procenta“, odhalil svou taktiku v novinovém rozhovoru.

Zatímco záliba v řečnění a utahování si z politických oponentů Palikotovi evidentně sedí, některá jeho vystoupení nepůsobí přirozeným dojmem. Když potáhne z podaného jointa nebo křepčí na parketu s Annou Grodzkou, vypadá tak nějak uměle. Lze jej nazvat populistou? Snahou legalizovat marihuanu, rádoby neformálním slovníkem či navrhovaným snížením věkové hranice pro volební právo se snaží zalíbit mladým voličům. Na druhou stranu podpora sexuálních menšin a útoky na církev může leckdo považovat v polském kontextu za svým způsobem odvážné. Ať už Janusz Palikot je, či není populistou, k šaškovi má často nebezpečně blízko.

Tomáš Fošum

Nicolas Baygert: V unii scházejí europopulisté

Nicolas Baygert je jednou z vycházejících hvězd politické analýzy a komunikace. Přednáší na Katolické univerzitě v Lovani, dokončuje doktorát na téma populismu a politického konzumerismu (Paris IV-Sorbonne). Do hlav Belgičanů a Francouzů proniká jako blogger, televizní komentátor a autor sloupků v Le Nouvel Observateur a Le Vif / L'Express. Pracoval jako ghost writer pro evropské komisaře. Specializuje se na kyberaktivismus a spin doktoring. Vyžívá se v kritice křesťanské morálky, modernity, genderismu a systémů vůbec. Žije a tweetuje v Bruselu.

Českou republiku před časem zachvátila vlna populismu spojená s volbou prezidenta. Dva kandidáti, kteří se museli vymezit: jeden jako lidový normální, ačkoli intelektuální, vůdce, druhý jako světově renomovaný aristokrat, blízký občanství, avšak s vysokými nároky. Zdá se, že se u nás společnost nedělila podle sociálního statusu, ale podle preference knedlolepřezelo. Kde vidíte dělicí linii v současné Evropě Vy?

Co je po volbách v České republice i v celé Evropě obzvlášť viditelné je relativní ochabnutí euroskepsce. V Bruselu jsme zaznamenali hlavně to, že Miloš Zeman vztyčí nad Pražským hradem evropskou vlajku. Boj eurofederalisty a euroknížete Karla Schwarzenberga, jehož strana je již od roku 2011 hrdým členem Evropské strany lidové. Oba kritizují eurofobní přístup Václava Klause. To je pro Brusel mírové poselství.

Propast mezi eurooptimisty a euroskeptiky je dnes jen jednou z mnoha dělicích linií. Z jiného pohledu je české „finále“ výhrou populisty nad technokratem a dalšími politickými odborníky. Česká republika se rozhodla pro kontinuitu v politickém stylu. Levicový populist střídá pravicového.

Lidový populist Zeman měl ve druhém kole navrch nad elitním demagogem Schwarzenbergem. Za tím běžící ideologický software je spíše druhořadý. Více rozhodující než intelektuální kapacita a politický rozum je charismatická převaha, a to nejen v Evropě.

Starý konzervativec, který si vypůjčil image punkera a s podporou mediálního tábora zabodoval u mladých. Nebylo jasné, kudy se jde, ale hlavně, že se půjde pospolu. Stačí dnes PR k řízení politiky? Dá se vůbec mluvit o politice, když se nezprostředkovávají obsahy?

PR v politice funguje na základě dobývání možných podílů na trhu. Jedná se o tzv. výklenkový marketing, každá cílová skupina se ošetřuje zvlášť. Bilancí je nedostatek politické shody, žádná jasná linie, chybí velký obraz. V konečné fázi bylo zákonité, že politická „značka Schwarzenberg“, nesrozumitelně bezobsažná, v prostředí s konkurující PR musí selhat. Bavící image punkera měl za účel zlomit dosavadní image zaprášeného knížete v cool kultovní postavu. Uvolněné vystupování představovalo úspěšnou ofenzivu šarmu a mladý volič se chytil, tak to funguje dnes po celé Evropě.

Ale především si uvědomme, že tato konceptuální a ironická póza, diktovaná „LOL“ kulturou na Internetu („laughing out loud“), která je stále více přitažlivá pro mladou vzdělanou vyšší třídu závislou na smartphonech, zapomíná na fakt, že na jednu stranu mnozí voliči volí intuitivně, na druhou stranu, že „rebranding“ může mít za následek ztrátu důvěry s tradičním voličem. Z toho důvodu by se mělo komunikovat v kampani inkluzivně a zabránit tak generačnímu štěpení.

Je vidět, že evropské demokracie, včetně té české, procházejí civilizačním vývojem. Konzumní společnost přetvořila postupně původní politický rituál v politickou show, obsah je „out“, jedná se jen o válku značek, triumfuje politika eg. Tento trend je u vás nyní obzvlášť patrný s přechodem k přímé volbě. Co hraje roli, je pouze, kdo má politický faktor X. Přesně ve smyslu Česko hledá superstar.

Výhra šla na mazaného hrubiána, který se vyžívá v image prostého člověka. Je v dnešní evropské politice ještě důležité ukazovat testosteron?

Čistě vědecky je nutné se tímto aspektem skutečně vážně zabývat.

■ Nicolas Baygert se vyzná nejen v české politice. foto: Jan Prášil

U opic testosteron koreluje se sociálním statusem a vůdčím chováním, také u mužů s vysokou hladinou má za důsledek dominantní jednání a tendenci k vyhocenému a hrubiánskému řešení sporů. České volby v tomto ohledu byly spíše charakteristické primárními vzruchy, antagonistické a zároveň strach nahánějící – především v pohraničí, co se protiněmec-kých tónů týče.

Prezident Zeman triumfoval patriotickou kampaní a jeho frontální útoky byly cokoli jiného než gentlemanské chování. Tato strategie se sice v českém prostředí ukázala jako úspěšná, ale podle mého názoru je známkou „odcivilizovávání“, odkrývá dekadentní stav demokracie. Mně nesrozumitelná je stylizace do hrdého nositele bačkor a flanelových košilí, která – zdá se – vaši společnost nepálí.

Shrnuto, potvrzeno, politická inscenace určitého stavu hormonů a působení na některé pudry se rovná společenské regresi. Agresivita je přípustná pouze v některých politických systémech. V čistých konsenzuálních demokraciích jsou podpásovky tabu. Ví se, že jednou bude beztak třeba spolu jednat a hledat politickou většinu. Přímá volba nabádá k duelu na život a na smrt, „the winner takes it all“.

pokračování na straně 16

dokončení z 15. strany

Jaký typ politika dnes letí?

V Evropě je několik typů politiků, kteří se de facto pohybují kolem dělící linie populisty a technokrata. Ve francouzských volbách minulý rok se dostal s Françoisem Hollandem k moci straník bez kousku charisma. Jednoduše byl zosobněním konce Sarkozyho éry. Ztělesňuje víc pokory, méně dominance. Protilek, dalo by se říci. „Normální“ prezident v kontrastu s „hyper“ prezidentem Sarkozym. Podobný typ je Pierluigi Bersani, šéf středo-levicového spolku a „smutný vítěz“ nedávných voleb v Itálii. Také on je přesným opakem mocného mediálního demagoga Silvia Berlusconiho.

Vedle toho vidím „eurohujery“, jako třeba kancléřku Merkelovou nebo Maria Montiho. Uklidňují trhy, ale skoro neukazují emoce – přestože se Merkelová vnitropoliticky profiluje jinak.

Vycházející hvězdy jsou tzv. neopopulisté. Zesnulého dandyho Jörga Haidera a Pima Fortuyna následují intelektuální lidoví populisté jako Bart De Wever ve Flandrech, kteří provádějí opravdovou metapolitiku (stejně tak jako Viktor Orbán) – tak jak ji koncipoval italský marxista Antonio Gramsci, tj. kulturní hegemonii. Dalším typem jsou sterilní „proletářští populisté“ jako Beppe Grillo, bývalý komediant, který právě ochromil svými antipolitickými proslovky Itálii. Najdou se i nové „lídryně“, ať se jedná o fenomén „Grizzly Moms“ v USA (např. Sarah Palin) nebo Marine Le Pen, která přetváří ve Francii Front National v respektovatelnou entitu.

Zcela novým typem je skoro anonymní „community manager“ digitálně politického ideálu, ve stylu Pirátské strany, která se etablovala v současnosti v Německu.

Česká zkušenost s e-akcemi typu „přemluví bábu“ ukazuje, že jen málokdo dnes umí rozlišovat mezi levicí a pravicí, natož jejich obsahem. Má takováto klasifikace ještě šanci na budoucnost, resp. má smysl, aby se politik ještě vymezoval?

Takováto klasifikace je vysoce paradoxní a obsahuje protimluvy na obou stranách. Napravo se nazývá liberální

a konzervativní, tzn. chtít zastávat současně „tradiční hodnoty“ a turbokapitalismus (se svým protějškem, standardizovaným konzumismem) je špatný přístup. To je stejné, jako když se bojuje proti kapitalismu a současně usiluje o další „pokrok“. Politik dnes ještě kolem sebe rozhazuje politická témata, ale roli hraje jen rozložení sil a „branding“.

Co se týče ideologických dělení, je markantních kontrastů poskrovnu. Např. kontrast vyzdvihnutý Ferdinandem Tönniesem, mezi společností a společenstvím. Na jedné straně stoupenci globálního světového řádu (globální vládnutí jako ideál), multikulturalismu, světového rozšíření lidských práv, volného trhu, na druhé straně zastánci partikularismu, homogenního lidového společenství, národního a regionálního protekcionismu. Zemanovy výpadky vůči „druhu bez domoviny“ Schwarzenbergovi se sem dají adekvátně zařadit.

Technika mění politiku. Tak jak před staletími knihtisk, dnes sociální média. Jak se mohou ještě vyvinout a více ovlivnit politiku? Kdo je dnes vůbec využívá nejúspěšněji?

Již zmíněný populist Beppe Grillo sociální média využil naprosto dokonale. Jeho křížácké tažení začalo před více než pěti lety na jeho blogu. Klíčem k úspěchu bylo propojení jeho digitálního aktivismu s „offline“ akcemi – např. jeho známé „Vaffanculo Days“ (přeložitelné jako dny posílání politiků do prdele) – a s jeho talentem baviče. Jinak řečeno, kombinuje revolucionářské aspekty síťové demokracie, tak jak jsme zvyklí od Pirátů, s klasickou rolí

antipolitického tribuna, příkladem je „archaický“ community manager.

Vliv je ale omezený a vztahuje se dalekosáhle na mladší voliče. Skutečností je, že se starší, „neinformatizovaní“ voliči, cítí stoprocentními digitálními kampaněmi vyřazení z dění. Změna se usadí teprve postupně. Dnes je důležitá komplementarita nástrojů v kampaních.

V kampaních se často hraje na národní strunu a varuje před rozpuštěním v Evropě. Měl by se Brusel obávat posilující euroskepse a rostoucího nacionalismu? Existuje prevence?

Zdá se, že v celé Evropě triumfuje lokální staženost do sebe. Finanční krize paralyzovala Evropu jako projekt budoucnosti. Evropa co nejrychleji potřebuje novou politickou nadstavbu, společnou utopii. Národy už nepůjdou sjednotit současným rozvíklým „chladným“ tržním mírem. Euroskepse se dá potírat pouze přívětivou „hřejivou“ politikou.

Za stěžejní považují, že na evropské úrovni chybí vedoucí osoby, jednoduše evropští populisté, kteří by Evropany mohli nově inspirovat. Přímé srovnání mezi národním a evropským politikem je pro dnešní evropské politiky neatraktivní. Co se velkých charismatických formátů týče, ty rozhodně nesedí v Bruselu a ani o tom neuvažují. Evropská unie zůstane obětním beránkem, aniž by se – jak již známo – bránila, přičemž dále budou za nitky tahat členské státy. Z čistě komunikačního hlediska: Unie páchá sebevraždu.

Jan Prašil

■ Lidový populist Zeman stojící, spící.

zdroj: ČT

O populismu a lidu

Ředitel francouzského Centre national de la recherche scientifique Pierre-André Taguieff kdysi prohlásil, že populismus se zdá být silnější, čím více intelektuálů ho kritizuje. Může dnes uspět politik, který není populistou? Nejsou dokonce populismus a demokracie bytostně propojené? Vždyť základem demokracie je lid, na který se každý populisté neustále odvolává. Jenže, co je to vlastně lid? A nemají populisté lidu pouze plnou hubu, zatímco ve skutečnosti jej pouze zneužívají pro svoje cíle?

Nic než lid!

Základem legitimacy populisty je tvrzení, že má přímé spojení s lidem a může za něj mluvit – na rozdíl od odcizených a zkorumpovaných politiků. Politolog Andreas Schedler mluví o tzv. antipolitickém trojúhelníku, který tvoří politická třída (zlomyslní darebáci), občané (nevinné oběti) a spasitelé, kteří jdou proti politickému establishmentu. Mezi občany a „spasiteli“ existuje harmonický vztah, do něhož „ti nahoře“ nepatří. Vztah mezi politiky a lidmi „dole“ je v tomto pohledu vždycky antagonistický. Takový morálně chápaný protiklad pak často jde až na hranici kýče.

Populismus žije z obrazů nepřítele, na kterého může ukázat, označit ho za původce problému, a nabídnout na jeho úkor snadné řešení. Obětním beránkem mohou být cizinci/přistěhovalci, etnické nebo sociální menšiny, představitelé největších politických stran, kapitalisté, bankéři aj. Oproti nim stojí poctivý obyčejný člověk, který má svůj selský rozum. Podle Margaret Canovan, autorky významné knihy *Populism* (1981), odmítá tento politický směr jakékoli omezení obecné vůle lidu, hlavně ochranu menšin a nezávislost některých institucí jako soudy či centrální banka. V tomto kontextu je nebezpečné, když se populisté dostane do funkce pomocí přímé volby. Je potom uvnitř i vně systému, což je pro populistu naprosto ideální pozice.

Právě suverenita lidu je důležitá pro odlišení populismu jako politického stylu a ideologie, která má v sobě speciální formu kritiky demokratického systému ve stylu „ono to nefunguje“. Populismus jako styl je dnes zcela běžný a souvisí se změnou politického prostředí. Neexistují stotisícové masové politické strany se svými rozvětvenými buňkami a přidruženými organizacemi, zanikl stranický tisk, zásadní roli hraje politický marketing. Politické programy ztratily smysl, protože je nikdo nečte. Zůstala jen hesla, která se často vytváří přímo podle nálad zjištěných v průzkumech agentur. Občané navíc přestávají vidět v tradičních stranách zástupce svých zájmů a hledají nové politické alternativy, které se většinou profilují na vymezování se vůči establishmentu.

Odcizená společnost

Politici mají zároveň problém, že i když by chtěli s lidmi „být“, dokáží se už jen složitě vcítit do postavení „normálního člověka“, což ještě více platí naopak. Docela dobře to v jedné

■ Politickou arénu sleduje stále menší počet lidí. Těžší z toho populisté, kteří dokáží oslovit stále větší část hlediště. foto: Gita Vašíčková

diskusi řekl expremiér Vladimír Špidla. V době před volbami 2002, které vyhrál, mu jeho švédský poradce řekl: „Uvědom si, že tvůj volič se politice věnuje 10 minut denně, ty ji děláš 12 hodin. Ty nejsi normální.“ Politika je v současné době specifické řemeslo. Vyžaduje schopnost nikomu nevadit, ale také umění se přizpůsobit a vycítit, kam se obrací vítr. Je to prostor, kde je nutné umět pracovat s informacemi „o něčem“ a „na někoho“, který výrazně ovlivňuje řada vnějších vlivů. Tyto vlivy existovaly vždycky, v současné době jich je ale mnohem více, jsou roztříštěnější a méně čitelné.

Nezřetelnost v rozhodování vytváří u lidí pocit anomie, ze kterého umí těžít populisté. Když lidé přestávají rozumět fungování společnosti, nebo mají pocit, že mu „rozumí až příliš“, byť tomu tak není, vytrácí se důvěra a vzniká pocit anomie ve smyslu dezorientace, úzkosti, ztráty smyslu a cíle konání. Potom lidé snadno podléhají teoriím spiknutí, zvláště když zákulisní dohody k politice patří a různé „zájmy“ jsou reálnou součástí života kolem nás. Březnový výzkum Centra pro výzkum veřejného mínění (CVVM) tuto tendenci potvrzuje. Na otázku, co nejvíce ovlivňuje rozhodování politiků, uvedlo 38 % lidí na prvním místě „úplatky a korupce“ a 26 % dalo největší váhu „zájmovým skupinám a lobby“. Pokud přidáme také respondenty, kteří tyto možnosti v důležitosti uvedli na druhém a třetím místě, přiblížily se korupce a lobby k 80 procentům. Občané skončili z osmi nabízených možností na posledním místě. Přesvědčení, že jsou to hlavní, na čem politikům při rozhodování záleží, zmínilo 1 % oslovených, to, že jim na nich vůbec nezáleží, uvedlo 24 % dotazovaných. Výrazný odstup za kategoriemi „korupce a lobby“ měly i možnosti jako média, voliči vlastní strany, stávky a demonstrace, průzkumy veřejného mínění, vědci a odborníci.

Podle Američana Melvina Seemana znamená anomický stav ve společnosti, když u lidí existují vysoká očekávání, že k dosažení cíle je nutné sociálně neakceptovatelné chování. Sociolog Leo Srole se pokusil anomickou osobnost popsat psychologicky v rámci pěti „prohlášení“: 1) političtí vůdci se nezajímají o potřeby obyčejného člověka; 2) společen-

pokračování na straně 18

dokončení ze strany 17

ský řád nemá pravidla a je nepředvídatelný – proto člověk nemůže uskutečnit své plány a cíle; 3) obyčejný člověk se má spíše hůře než lépe; 4) život nemá význam; 5) osobní vztahy, které má člověk k jiným lidem, nejsou uspokojující.

Již v 90. letech si sociologové Ladislav Rabušic a Petr Mareš položili otázku, zda je česká společnost anomická, a aplikovali na ni Sroleův index. Vyšlo jim, že v polovině roku 1995 by se v Česku dalo za anomické osoby označit 37 % lidí. Největší míru anomie zaznamenali v menších a malých obcích, nejnížší ve městech do 100 tisíc obyvatel. Vyšší míra anomie byla u starších lidí, ekonomicky neaktivních (ženy na mateřské, nezaměstnaní) a důchodců. Častější pocit anomie byl také u lidí s nižším vzděláním.

Dlouhodobé výzkumy ukazují, že lidé politice přisuzují většinou jen negativa. Reagují na to tím, že jí pohrdají, anebo se naštvou. Populisté jsou pak ti, kdo mají větší šanci proměnit tento stav myslí v krátkodobou akci – pokud zvítězí touha to „těm nahore“ ukázat. Na druhou stranu, z pocitu anomie většinou vyplývá nezáměr o politiku a politické dění. I populistické strany se musí hodně snažit, aby lidé kvůli nim něco udělali. V případě, že se to podaří, ale mohou být hlasy této „třídy“ hodně zásadní.

Populismus pro střed

Populistické strany mohou výrazně uspět mezi voliči střední třídy, která se v poválečném období v západní Evropě a Spojených státech rozrostla do značné šíře. Podle analytika Petra Robejška mohla každá generace od roku 1945 oprávněně tvrdit, že se jí žije lépe než té předchozí. Ještě v 80. letech se vlády zabývaly přerozdělením vzrůstajícího národního produktu, aby zachovaly sociální stabilitu společnosti, na což si lidé pochopitelně zvykli. Od 90. let už musí vlády řešit jiný problém, jak mezi občany přerozdělovat ekonomické ztráty, aby bylo možné obstát v globální konkurenci s jinými státy.

Šéfredaktor Handelsblattu Gabor Steingart v knize Globální válka o blahobyt tvrdí, že pro Západ začínají nevýhody globalizace převažovat nad výhodami, protože nedokáže konkurovat asijskému dumpingu. Ohrožení pak zjednodušeně řečeno nedopadá jen na nevyučené dělníky, ale také na příslušníky střední třídy. Zde je nebezpečí pro politickou třídu, protože v jejích očích selhává při zajištění dalšího blahobytu. Robejšek i Steingart přitom publikovali své názory ještě před vypuknutím současné ekonomické krize.

Střední třída se utvořila také v postkomunistických státech střední a východní Evropy, kde se rekrutuje hlavně z řad „vítězů transformace“. Sociolog Jiří Večerník upozornil, že zatímco v socialistickém režimu měli lepší příjmy zemědělci a dělníci, po změně režimu se více uplatnili mladí lidé s vyšším vzděláním, odbornou kvalifikací a dovednostmi oceňovanými v tržní ekonomice. Je tedy možné říci, že ekonomická krize a obavy ze ztráty získaného statusu mohou část „vítězů“ ze střední třídy dovést do náruče populistů?

Zlo zastupitelské demokracie

Populistická ideologie se výrazně vymezuje vůči zastupitelské demo-

■ Politice chybí dobrý produkt i ti, kdo ho dokážou prodat. foto: Wikipedia

kracii. Populisté ale nemají revoluční rétoriku jako třeba nacisté a komunisté. V myšlení populistů nepotřebuje demokracie nahradit, ale spasit. Díky tomu je řada lidí nevnímá jako nebezpečí, zvláště když problémy o nichž mluví, často reálně existují. To, že je vyřešit nedokážou a pouze je zneužívají ve svůj prospěch, je věc jiná.

Populisté se považují za demokraty znechucené realitou, ty, kteří „vědí“. Bylo by také velkým omylem považovat je za neúspěšné vydědence, protože většinou mají dobré postavení, školy i kontakty. Jsou „kontraelitou“, která má k lidu, v jehož jméně mluví, stejně daleko jako politická elita, již kritizuje. Populističtí vůdcové míří na všechny články liberální demokracie, které jsou podle nich elitářské a brání svobodnému vyjádření vůle lidu, do jehož rukou chtějí (verbálně) vrátit moc. Cestou k takovému stavu je potření zastupitelské demokracie a nastolení suverenity lidu. Nástrojem přímého vztahu mezi lidem a populistickým vůdcem je referendum, konzultace, přímé volby úředníků, a hlavně okamžitá odvolatelnost.

Volání po „skutečné demokracii“ odpovídá konceptům Nové levice, nových sociálních hnutí a zelených. Jenže takový populismus předpokládá aktivní, sebevědomé, vzdělané a v dobrém slova smyslu pokrokové občany, kteří mají zájem podílet se na správě věcí veřejných. Tehdejší „tichá revoluce“ žádala více participace a méně vůdcovství. Politolog Cas Mudde upozorňuje na paradox, že nynější populismus má v sobě pravý opak. Současná „tichá kontrarevoluce“ chce více vůdcovství a méně participace. Podle Mudde dnešní populistický „lid“ podporuje demokracii, ale zároveň nechce být obtěžován politikou. Politici mají lidem naslouchat, rozumět jejich potřebám a měnit jejich přání v realitu. Voliči populistických stran rozhodně nestojí o využívání prvků přímé demokracie, referendum je pouze prostředek pro překonání moci elity. To, co hledají, je vůdcovství.

Charismatické vůdcovství

Jádro růstu podpory populistických stran závisí na socioekonomických fak-

torech, které mají kořeny v rychlých sociálních změnách a rostoucí nezaměstnanosti a hlavně v západní Evropě nejde pominout dopady imigrace. Někteří vysvětlují podporu populistů jejich rolí protestních stran nebo vyzdvihují opozici vůči postmateriálním hodnotám, které oslovují spíše mladé a bohatší, zatímco ostatním skupinám nic neříkají. Ani přes příznivé podmínky však nemusí záhon populismu vyrůst. Musí se objevit pan „Někdo“, kdo všechny problémy pojmenuje.

Mediální prostředí, zvláště pod vlivem televize, takovým stranám pomáhá. Podobně jako velká tematizace politiky. Navíc se médiím daří plnit roli hlídacích psů demokracie. Všechny odhalené skandály a připomínání poruše-

ných slibů však vedou lidi místo víry ve fungování systému k opačnému efektu – názoru, že všichni jsou stejní. Tato relativizace je pro demokracii největším nebezpečím. V takovém prostředí má populistický vůdce šanci úspěšně sdělit své reklamní sdělení.

„Čisté a prosté tvrzení bez uvažování a bez důkazů je jedním z nejjistějších prostředků, jde-li o to, aby se nějaká myšlenka ujala v mysli davů... Tvrzení však nabývá skutečného vlivu jenom tehdy, je-li ustavičně opakováno, a to pokud možno týmiž slovy,“ napsal Gustav LeBon při popisu vůdcovství v knize Psychologie davu. Zkrátka tisíckrát opakovaná lež se stává pravdou...

Petr Zenkner

■ Staronový typ populisty. Na fotce není vidět, zda Miloš Zeman pije slivovici nebo vodku. Chybí také popelníček.
foto: Pavel Ševela / Wikimedia Commons

Jak čelit nárůstu popularity extrémistů a populistů

Politické strany hlavního proudu se takřka ve všech evropských zemích potýkají s odlivem voličů. Na síle naopak získávají různá nová populistická hnutí, ale i tradiční okrajové strany zejména z pravého pólu politického spektra.

Situace v Evropě tomu nahrává. Potýkáme se s důsledky hospodářské krize, které jen tak neodezní. Nespokojenost a nedůvěra voličů zejména ze slabších sociálních vrstev se obrací vůči mainstreamovým stranám, které nesou za ekonomický propad politickou zodpovědnost. Situace logicky využívají populisté a extrémisté, kteří negativní emoce svých potenciálních voličů povzbuzují a obracejí nejen proti politickému establishmentu, ale i vůči Evropské unii, imigrantům či etnickým menšinám.

To, že Evropská unie nefunguje ideálně a že produkuje řadu sporných rozhodnutí, je fakt. Stejně tak je objektivní skutečností, že integrace imigrantů a některých menšin se nedaří a v řadě zemí se potýká s velkými problémy. Proč ale těmto tématům dominují okrajové strany, které většinou ani nemají zájem na konstruktivním řešení? A co by s tím měly dělat strany hlavního proudu?

Právě tyto otázky jsme si položili ve výzkumu postojů politických stran k tématům imigrace a integrace přistěhovalců a menšin. Kompletní výstupy projektu, na kterém se podílel think-tank Evropské hodnoty, Liga lidských práv a bruselské Centre for European Policy Studies, jsou dostupné na www.evropskehodnoty.cz. Náš výzkum se zaměřoval na Česko a Maďarsko, tedy dvě post-komunistické země, kde je terčem především romská menšina, a Rakousko s Dánskem, což jsou menší země západní Evropy, které se potýkají s problémy integrace zejména imigrantů z muslimských zemí. I přes velkou odlišnost těchto zemí ve smys-

lu politického vývoje a demografické struktury, je hlavní výsledek až překvapivě shodný.

Mainstreamové strany neargumentují

Ve všech čtyřech zemích a navíc ještě v Evropském parlamentu jsme analyzovali program hlavních středo-pravicových a středo-levicových stran a nejsilnějších okrajových stran. Pouze v České republice tyto strany momentálně nejsou zastoupeny v dolní komoře parlamentu (Suverenita – Blok Jany Bobošíkové a Dělnická strana sociální spravedlnosti), což zřejmě vysvětluje i odlišné výsledky oproti ostatním zemím. V Maďarsku, Rakousku, Dánsku i na evropské úrovni se ukázalo, že okrajové strany mnohem častěji podkládají svá vyjádření k imigrační a integrační politice nějakými argumenty. Jinými slovy, středo-pravicové a ještě méně středo-levicové strany podstatně méně často vysvětlují voličům, proč jsou pro více liberální či restriktivní politiku. Mainstreamové strany se zkrátka neobtěžují voličům nabídnout propracované argumenty, které by podporovaly jejich postoje k těmto tématům. Je pak pochopitelné, že okrajové strany, které své výroky doprovázejí i srozumitelným vysvětlením, ubírají velkým stranám určité skupiny voličů.

Věcně je samozřejmě nutné odlišit imigrační politiku od politiky integrace přistěhovalců, natožpak od politiky začleňování národnostních či etnických menšin. V jednotlivých státech jsou tyto politiky realizovány jinými úřady a do jejich implementace jsou zapojeny odlišné nevládní organizace. Z hlediska analýzy veřejného diskursu je však možné a dokonce účelné tyto politiky vnímat jako jednu tematickou oblast a to z toho důvodu, že jsou všechny

pokračování na straně 20

dokončení z 19. strany

spojeny s otázkou identity a jinakosti, kterou vy/zne-užívají populistické a extrémistické strany.

Když se podíváme na demografickou strukturu prakticky jakékoliv evropské země, se všemi národnostními a etnickými menšinami či poměrem imigrantů a se všemi problémy s jejich začleňováním do společnosti, je zřejmé, že situaci v každé zemi může zneužít nějaká populistická či extrémistická strana. Otázkou zůstává, jaké faktory ovlivní to, že taková strana je skutečně úspěšná, získá místa v parlamentu a významně ovlivní podobu veřejné debaty. Zajímavým příkladem je například Španělsko, kde za posledních deset let došlo ke skokovému nárůstu imigrantů a cizinci dnes představují s téměř šesti miliony osob přes dvanáct procent populace (průměr zemí EU je 6,5%). Když k tomu ještě přidáme důsledky hospodářské krize s obrovskou nezaměstnaností, je téměř zázrak, že ve španělském parlamentu již nezasedá nějaká extrémistická strana.

Praktická doporučení

A co lze tedy doporučit stranám hlavního proudu? Přes různá národní specifika by představitelé stredopravicových a stredolevicových stran měli zvážit následující návrhy. Všechny jsou založeny na předpokladu, že mainstreamové strany musejí změnit způsob, jakým přemýšlejí o imigrační a integrační politice a jak se stavějí k populistickým a extrémistickým stranám. Domnívám se, že to platí stejnou měrou pro státy, kde jsou silné okrajové strany již zastoupeny v parlamentu, i tam, kde se o to teprve snaží.

Hlavní problém veřejného diskursu o imigrantech a menšinách spočívá v tom, že zatímco okrajové strany z těchto témat často dělají svou prioritu, mainstreamové strany se jim spíše vyhýbají. Když už se stredolevici/privicoví politici k integraci přistěhovalců či menšin vyjadřují, jsou to zpravidla jen vynucené reakce na výroky z okraje politického spektra. Okrajovým stranám se tak v řadě zemí podařilo dis-

kurs ovládnout a udávat tempo veřejné diskursu. Navíc si u voličů získali obraz toho, kdo této problematice rozumí a je k jejímu řešení kompetentní. Mainstreamové strany nejen, že povětšinou pouze reagují, ale jak ukázal náš výzkum, zpravidla ani nejsou schopny své argumenty a pozice podložit srozumitelným a atraktivním vysvětlením. V důsledku je voliči vnímají jako ty, kteří jsou v této problematice slabí a nemají potřebnou kompetenci ji vyřešit.

Důsledky takového přístupu stran hlavního proudu se již ukázaly ve sledovaných zemích. V Dánsku a Rakousku se okrajovým stranám podařilo za uplynulých dvacet let nejen změnit veřejný diskurs a posunout společenský konsensus směrem k více restriktivnímu vnímání, ale v důsledku tlaku na mainstreamové strany se jim podařilo docílit i podstatných změn v imigrační a integrační politice. Maďarský příklad zase ukazuje selhání strategie založené na ignorování extrémistů, kterou uplatňovali maďarští socialisté. Extrémistům ze strany Jobbik tím jen pomohli k tomu, aby ovládli a změnili veřejný diskurs o Romech.

Doposud se mainstreamové strany záměrně či z nedbalosti tématu imigrantů či menšin vyhýbaly. Věnovaly mu minimum prostoru ve svých programech a vyjádřeních a snažily se jej udržet jako technické téma, jímž by se měla zabývat primárně státní správa. Tento postoj musejí hlavní politické strany změnit, pokud nechtějí přicházet o další voliče a být ve vleku požadavků okrajových stran. Prvním doporučením pro mainstreamové strany je, aby téma imigrantů a menšin politizovaly a udělaly z něj standardní položku svých politických programů. Toto téma by mělo být přijato jako legitimní předmět politické debaty. V zemích jako je Rakousko, Dánsko nebo Nizozemsko, kde jsou silné okrajové strany již delší dobu v parlamentu, je téma imigrace již dosti politizováno. Ale téměř výhradně ze strany okrajových stran. Platí tedy, že strany hlavního proudu by měly téma nově uchopit a udělat z něho předmět důstojného a konstruktivního politického boje.

Zadruhé by stredopravicové a stredolevicové strany neměly jen zůstat u toho, že uznají, že o imigrační a integrační politiku lze vést legitimní a transparentní politický souboj, ale měly by toto téma umístit výše na agendu svých priorit. Pro mainstreamové strany bude zřejmě i nadále platit, že s tématem imigrantů či menšin volby nevyhrají, ale pokud mu nebudou věnovat dostatečnou pozornost, budou kvůli němu ztrácet cenné hlasy a může je připravit o vítězství. Po prvních dvou až třech prioritách, jakými je obnovení hospodářského růstu v případě pravicových stran či snížení nezaměstnanosti pro levicové, by měly zařadit téma integrace imigrantů a menšin. Měly by jasně popsat, jaká je jejich pozice k této problematice a na základě autentických hodnot své strany formulovat srozumitelné a atraktivní argumenty na podporu svého postoje. Taková programová výbava mainstreamovým stranám umožní přesunout se z pozice pasivního diváka, který jen příležitostně reaguje na požadavky okrajových stran, do role toho, kdo určuje směr veřejné debaty, nastoluje témata a předkládá realistická řešení problémů.

K naplnění této aktivní role přidáváme třetí doporučení a tím je, aby strany svůj propracovaný program v oblasti imigrační a integrační politiky doplnily tvářemi, které jej budou reprezentovat ve veřejné i odborné debatě. Mainstreamové by měly jmenovat své politické mluvčí pro tuto problematiku. Ideálně by mělo jít o mladší, populární osobnosti s výbornými komunikačními dovednostmi, které budou ochotny podstoupit odbornou přípravu a být výrazným hlasem ve veřejné debatě. Pouze politický mluvčí však nestačí. Ten musí mít k dispozici tým poradců s odborným zázemím v problematice imigrační a integrační politiky, který bude pravidelně konzultovat své návrhy a podklady s experty ze státní správy, think-tanků, akademie a nevládních organizací.

Pokud mainstreamové strany zvládnou implementovat první tři doporučení, budou moci přistoupit ke čtvrtému kroku, jímž je přesunutí debaty o imigrantech a menšinách do hlavního proudu politické debaty. Zjednodušeně

řečeno, dnes probíhá střet o budoucnost imigrační a integrační politiky mezi establishmentem a politickým mainstreamem na jedné straně, a populisty a extrémisty na straně druhé. Cílem je tuto debatu přenést tam, kam patří, tedy do středu politické diskuse mezi středo-pravicové a středo-levicové strany. Pokud mainstreamové strany dokážou překonat tematický monopol okrajových stran, a rozvinou důstojnou, věcnou, konstruktivní i když klidně ostrou debatu o imigrantech a přistěhovalcích, která bude srozumitelná pro voliče, kteří se budou moci vybrat ze soutěžících programových alternativ, bude to mít dva pozitivní důsledky. Zaprvé, okrajové strany přijdou o svou komparativní výhodu (kterou je

dnes především to, že se daným tématům mainstreamové strany vyhýbají) a začnou ztrácet hlasy, dokud si nenajdou jiné téma, které politický establishment zanedbává. Zadruhé, přesunutí politického boje do středu a zároveň jeho zintenzivnění, podpoří kreativitu při hledání a formulování neefektivnější podoby imigrační a integrační politiky. V ideálním případě bude tato politika výsledkem srozumitelné veřejné debaty a bude se opírat o podporu většiny veřejnosti.

Proč se dosud mainstreamové strany o něco podobného nepokusily? Domnívám se, že především proto, že se bojí. Mají patrně strach citlivé téma imigrace a menšin uchopit

a vést o ně standardní politický souboj. Nejspíš mají obavu, že by se jim nemuselo podařit téma diskutovat důstojně a konstruktivně a že by se argumenty mohly radikalizovat i v politickém středu. Je to pochopitelná obava, ale nemůže platit jako výmluva. Alternativou k politizaci a uchopení tématu stranami hlavního proudu je jen pokračující posilování okrajových stran, radikalizace společnosti, ubývání voličů mainstreamu a nekontrolovatelná změna veřejného diskursu a v důsledku i podoby imigrační a integrační politiky. Zodpovědností mainstreamových stran je tomu zabránit.

Radko Hokovský

ředitel think-tanku Evropské hodnoty

Alenka v říši divů

Za více než dvacet let od pádu totality ve středověchodní Evropě se vynořila celá řádka „premiantů“, kteří okolní státy předběhli v ekonomických výsledcích. Většinou však jejich vítězné tažení netrvalo dlouho a po čase přišlo klopýtnutí, které je poslalo zpět do řady mezi ostatní podobně situované země. Svě o tom ví i Česká republika, která v 90. letech platila za favorita mezi postkomunistickými zeměmi. Její růst ke hvězdám se však zastavil mimo jiné na problémech bankovního sektoru.

V první dekádě nového milénia mělo nálepku postkomunistického šampióna Slovinsko. Jako jediná z bývalých jugoslávských republik byla přijata do EU, kde také byla první tzv. „novou členskou zemí“, jež předsedala Radě EU. Ekonomické výsledky malé západobalkánské zemi také mnozí mohli závidět.

Příliš mnoho obtíží

Okamžik jejího pádu z výsluní přišel spolu s hospodářskou krizí. V pravidelné zprávě Mezinárodní měnový fond (MMF) označil Slovinsko jako jednu ze zemí nejvíce postižených krizí. Od roku 2008 zaznamenalo pokles HDP o 8 procent. V současnosti, kdy do úřadu nastoupila vůbec první premiérka v historii země Alenka Bratušková, jí její roli mnoho lidí nezavídí. Dostala se do čela státu, o němž si v mezinárodním tisku mnoho pěkného nepřečte, když se o něm otevřeně píše jako o jasném příštím kandidátovi na žádost o pomoc před bankrotem.

Ve Slovinsku došlo k enormně nepříjemné situaci, protože v jednu chvíli se vynořily různé druhy problémů, které by v jiných zemích samy o sobě představovaly závažné obtíže, natožpak když se objeví současně. Téměř se zdá,

■ Alenka Bratušek

foto: Youtube/PozitivnaSlovenija

jako by malá jadranská země zažívala negativní dopady transformace, podobné těm, kterými Česko procházelo na konci 90. let, a zároveň na zemi tvrdě dopadla krize eura.

Nová předsedkyně vlády se tak může cítit podobně jako Alenka v říši divů. Jenomže si oproti své slavné jmenovkyni moc zábavy neužije. Překvapení, se kterými se střetává Bratušková, jsou značně negativního rázu.

Největším problémem jsou špatné úvěry, které v bankách dosahují asi jedné pětiny. Například Nova Ljubjanska Banka poskytla 20 procent svého kapitálu společnostem, které již byly v bankrotu. Podle think tanku Open Europe k tomu pravděpodobně banky vedly politické motivy. Nejenom MMF proto doporučuje jako vhodné řešení ustanovení tzv. špatné banky a částečnou privatizaci finančního sektoru, která by zabránila politickým zásahům. Oproti většině postkomunistických států jsou velké slovinské banky stále v rukou státu.

pokračování na straně 20

dokončení ze strany 21

Problémy země ale nejsou jen ekonomického, ale i politického rázu. Za poslední rok se ve Slovinsku konalo mnoho pouličních protestů proti zkorumpovaným politikům a za samotným pádem vlády letos v únoru stálo podezření premiéra Janeše Janši z korupce. Premiérka proto bude muset bojovat na příliš mnoha frontách, a řešení jedněch problémů může prohlubovat potíže v jiných oblastech.

Země například potřebuje konsolidovat veřejné finance, další škrtý ale spolu s oddlužením bank povedou k poklesu životní úrovně občanů. Ten posílí nespokojenost obyvatel a může vést k pokračování pouličních protestů. Levicová politička Bratušeková slibovala, že namísto škrtů podpoří hospodářský růst. To zní pěkně, jenomže nárůst zadlužení znejistí finanční trhy a povede k růstu výnosů ze státních dluhopisů, které se již nyní pohybují nebezpečně vysoko.

Navíc Bratušeková stojí v čele velmi heterogenní koalice, tudíž analytici ani slovinští občané jí proto nedávají příliš mnoho šancí, že zemi vyvede z krize. V průzkumu deníku Delo zveřejněném na začátku října se pouze třetina dotázaných domnívala, že vláda Bratušekové vydrží do řádných voleb plánovaných na rok 2015.

Slovinsko není Kypr

Přesto situace Slovinska není tak černá, jak by se zdálo ze zpráv v médiích. Ani srovnávání s Kypru není úplně oprávněné. Aktiva kyperských bank sedmkrát přesahovala HDP země. Oproti tomu slovinské banky drží aktiva v hodnotě 123 procent HDP země. To je třetí nejvyšší poměr z celé eurozóny. Potíže Slovinska jsou blízké spíše situaci ve Španělsku.

Podobně jako hispánská země zaznamenalo Slovinsko bublinu na trhu s realitami, která s nástu-

■ Slovinská premiérka čelila kritice kvůli svým krátkým sukním. Nohy má opravdu pěkné, ale zároveň je to krizová manažerka. foto: Youtube/TV3

pem krize splaskla. A s přijetím eura v roce 2007 došlo k boomu i v jiných hospodářských odvětvích, který posiloval příliv peněz ze zahraničí. Po nástupu krize investice poklesly a ekonomika spadla do recese. V bankách se tak objevilo obrovské množství úvěrů, které jejich držitelé nedokázali splácet.

Nelze říci, že by se do problémů dostala jadranská země kvůli celoevropské měně, napětí, které se objevilo na finančních trzích kvůli krizi eurozóny, jí ale značně přitížilo. Především krize na Kypru postavila Slovinsko spolu s Maltou a Lucemburskem do centra zájmu finančních trhů jako možné příští potíživý.

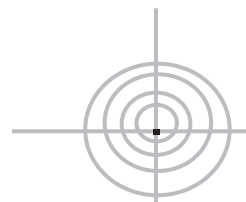
Nadějně vyhlídky?

Slovinsko má ale oproti jiným zemím výhodu, že před propuknutím krize patřila výše jeho zadlužení v EU k těm nižším. Díky tomu i při současných problémech jeho státní dluh dosahuje na 54 procent HDP, což je výrazně méně než u nejproblematictějších zemí eurozóny.

Navíc ve Slovinsku je stále nezvykle velká část hospodářství v rukou státu – asi 40 procent. Ačkoliv není zrovna nejlepší doba pro výhodný prodej majetku, může státu přinést privatizace i okamžitý zisk, vedle efektivnější správy podniků v budoucnosti.

Slovinsko má i další výhody. Oproti Kypru má vyspělé průmyslové podniky a dobrou strategickou polohu v sousedství Rakouska, Itálie, Švýcarska a Německa. Pokud se vládě podaří vrátit lidem důvěru v politiku a přesvědčit je, aby dokázali přistoupit na dočasný pokles své životní úrovně, může se sesuv hospodářství zastavit a naopak obrátit v růst. Pobaltské země ukázaly, že to není nemožné. Ale určitě to nebude bezbolestné.

Marie Bydžovská

Prezidentské „all-in“

Nezdálo se, že by téma sudetských Němců mohlo ještě sehrát v české politice nějakou významnější roli. Naposledy jej zvedla klausovská ODS před parlamentními volbami v roce 2002 a od té doby se utišovalo, snad až na sporadické lokální kontroverze kolem průběžně vyorávaných masových hrobů. A přece se tak stalo. Během prezidentské kampaně dala sudetská karta vzniknout „kosmické válce“ (pojem amerického sociologa Marka Juergensmeyera), kterou jsme tady už dlouho neměli. Pokud ovšem nebereme vážně občasně pokusy Václava Klause zapojit veřejnost do „odvěkého“ boje tu s Evropskou unií, jindy s oteplováním (za svobodu, samozřejmě). O českém národu a jeho dějinách se zase mluvilo se zvláštní naléhavostí a v dikci, která nepřipouští pochybnosti. Opět, ani přesně nevíme jak, jsme u volebních uren bojovali o vše (v pokeru se říká „all-in“), aby národ byl zajištěn a mohl dál trvat. „Příští pátek a sobotu“, jak psaly Haló noviny (19. ledna), „bude svedena bitva o republikánský a národní charakter země, ba poprvé od roku 1945 se povede znovu bitva o český stát samotný! Pokud se nezmobilizuje celá levice, lze během pouhých dvou dnů prohrát nejen rok 1945, ale i rok 1918. Nenechejme se zastrašit, za týden půjde o všechno!“ Opět jsme loupali cibuli, rozhodující o tom, kdo je Čech a kdo je „jakoby odsunutým“, neřku-li „v podstatě cizincem“ (Václav Klaus junior a europoslanec Hynek Fajmon o Karlu Schwarzenbergovi). Je vlastně jedno, zda a nakolik byla tato dramatizace dirigována, zda někdo seděl za tím šíleným koňským spřežením a držel v rukou oprať. Doba mezi vystoupením v ČT (17. ledna), po němž Miloš Zeman dle svých slov „nemohl nadále“ respektovat Karla Schwarzenberga jako svého protikandidáta, a duelem v Českém rozhlase (23. ledna), v němž Zeman uvedl, že svého soka už v této věci „nechce trápit“, byla nicméně až nevkusně krátká a Zemanův tón příliš blahosklonný. Jak „horečka“ začala, tak i ustala.

V následné diskusi o tom, co se stalo, se vyjímala poznámka Petra Placáka o tom, že sudetští Němci nejsou česko-německým problémem, ale už dávno a především problémem česko-českým. Nejsou to přece ti staroušci vzpomínající jednou do roka na srazu Landsmannschaftu na své dětství a vyměňující si recepty, kdo „útočí na samotnou existenci

českého státu“ (Haló noviny). Je to naše české nemocné tělo, kterým horečka třese, naše cibule, která se loupe, naše zrno, které dělíme od našich plev. Ten „prastarý příkop“, „temný proud“ či „vřed“, jak charakterizovali sudetskou kartu v prezidentské kampani publicisté, je náš. Ve snažení zdůvodnit existenci českého národa a ustálit jeho dějiny jsme sami. Uvěznění v metaforách a odsouzení k opakování starých odpovědí. Vždyť v dramatizaci prezidentské kampaně roku 2013 podél linií sudetských Němců, Benešových dekretů a české identity se neodráží nic jiného než spor 19. století o to, zda odpovědět na to, kým Češi „byli, jsou a budou“, v intencích odvěké a fatální války (Čechů s Němci), nebo se orientovat se na semi-křesťanské kategorie „pravdy, která vítězí“, a „spravedlnosti, která volá“. Jakkoliv zapomenut, zrcadlí se v ní spor Palackého a Masaryka (a chcete-li Schauera), polemika mezi „českým nacionalismem“ a „českou otázkou“ – dvou rivalitních operačních programů našeho systémového disku. Schwarzenberg se přihlásil k vítězíci pravdě, jež se „musí říkat za všech okolností, i velmi tvrdá a nepříjemná“ (HN 24.1.), Zeman si rád vzal druhý, méně důstojný part. A tak jsme si letos v lednu vlastně jen zopakovali další epizodu sporu „o smysl českých dějin“, který většina českých historiků vidí jako uzavřenou kapitolu. Ale ta bestie stále žije.

Jan Jüptner

■ Čeští Němci u nás už 68 let nežijí, stále však pro české politiky zůstávají tématem. zdroj: reprofoto

K historii vztahů rodiny Schwarzenbergů k českému národu a vlasti.

V souvislosti s prezidentskou kampaní Karla Schwarzenberga byla na konto jeho předků i jeho samého uvedena jak některými protikandidáty, tak i sdělovacími prostředky celá řada nepravd a pomluv. Chesterton dávno napsal: „Pravda je vždycky půlhodiny za pomluvou, nikdo však neví, kdy a kde ji dohoní“. V posledních letech však vyšlo několik obsáhlých knih (seznam literatury - viz níže),

kde čeští historici, archiváři a publicisté přinášejí současný solidní pohled na úlohu Schwarzenbergů v našich dějinách. Již Josef Pekař sděluje, že Schwarzenbergové jsou pozitivním příkladem vrůstání cizí šlechty do českého prostředí.

Rod pochází z německých Dolních Frank. Roku 1405 koupil jeden z nich, Erkingen ze Seinsheimu, hrad

Schwarzenberg v Bavorsku, kde shodou okolností v 80. letech 20. století poskytl Karel Schwarzenberg Vilému Prečanovi rozsáhlé prostory pro umístění Čs. dokumentačního střediska. Erkingen byl zřejmě dobrým hospodářem, když mohl půjčovat peníze králi a císaři Zikmundovi Lucemburskému. Podobně Jan Adolf I. ze Schwarzenbergu (1615

pokračování na straně 24

dokončení ze strany 23

– 1683) finančně pomáhal habsburskému císaři Leopoldu I. a dostal do zástavy panství Křivoklát, Nižbor, Krušovice a Třeboň. Natrvalo se v Čechách usídlil v r. 1661, kdy koupil od Baltasara de Marradas zámek Hlubokou. Již tehdy měli jeho úředníci a následovně i potomci ovládat oba zemské jazyky: němčinu a češtinu. Jeho přímý potomek Josef II. Jan Nepomuk (1769 – 1833) po r. 1800 podpořil vznik Vlasteneckého musea a Matici českou, Jan Adolf II. (1799–1888) se r. 1848 připojil k české šlechtě s požadavkem zrovnoprávnění češtiny a němčiny, v r. 1861 pak podepsal tzv. českou deklaraci a byl politicky blízký F.L.Riegrovi. Jeden z bratrů Jana Adolfa II., kardinál Bedřich Schwarzenberg (1809 – 1885) se stal velmi aktivním pražským arcibiskupem, který se zasloužil o opravu a další budování katedrály sv. Víta, byl zastáncem národnostní rovnoprávnosti na univerzitě a demokratizace práva. Při obléhání Prahy v r. 1866 vyjednal s pruskými vojsky ušetření města. Jeho podobu známe z vynikající Myslbekovy sochy v katedrále, kterou K.M. Čapek-Chod uvítal zvoláním: „Ecce sacerdos magnus (Hle, nejvyšší kněz)“. Postava sv. Vojtěcha u sochy knížete Václava na Václavském náměstí má podle P. Juřika /2/ též obličej kardinálův.

Vzdělání hospodářů, dobří zaměstnavatelé

Od 2. poloviny 17. století až do konce habsburské říše v r. 1918 byli Schwarzenbergové zemskými českými úředníky a členy Českého sněmu a Říšské rady, kde vždy zastupovali zájmy českých zemí. Řada z nich byla diplomaty, kníže Felix dokonce ministerským předsedou konstituční vlády (1848 – 1851), kdy zabránil Prusům vytvořit Velké Německo a Rusům obsadit ústí Dunaje a Bospor. Představitelé rodu Schwarzenbergů marně usilovali o to, aby se císař Franz Josef I. dal korunovat českým králem. Prakticky všichni mužští členové obou větví rodu měli vysokoškolské vzdělání (práva, filosofie, lesnictví), mluvili a psali česky, znalost 5-7 jazyků nebyla výjimkou. Na svých územích byli vždy výbornými hospodáři, vynikali v zemědělství, lesnictví a rybníkářství; měli mimořádný cit pro tvorbu krajiny, budovali a podporovali

■ Toto není sraz rodu na Hluboké, to jen během českého předsednictví EU v roce 2009 pozval Karel Schwarzenberg evropské ministry zahraničí na staré rodové sídlo.
zdroj: eu2009.cz

vali dopravní systémy (plavební kanál ze Šumavy do povodí Dunaje, usplavnění Vltavy do Prahy, železniční dopravu na trase Vídeň – Plzeň – Cheb). Svým zaměstnancům zvyšovali všeobecné i odborné vzdělání a poskytovali na svou dobu mimořádné penzijní a sociální zabezpečení.

Na obranu republiky proti nacismu

Pozemková reforma ČSR po r. 1918 je sice připravila asi o třetinu půdy, přesto se Adolf Jan Schwarzenberg z Hluboké choval k nové republice velmi loajálně. Velké finanční prostředky věnoval např. Národní jednotě pošumavské. Po nástupu nacistů v Německu výslovně zakázal svým zaměstnancům účastnit se jejich akcí, kapitálově podporoval mnichovský deník s protinacistickým zaměřením. Po obsazení Sudet osobně zajistil u Himmlera propuštění svých dvou uvězněných českých zaměstnanců. Na pohraniční opevnění proti Německu a Maďarsku předal v r. 1938 prezidentu Benešovi v Č. Krumlově dar 1 milionu Kč. Ve dnech anšlusu Rakouska vyvěsil na Schwarzenberském paláci v Praze černou vlajku, ve Vídni zas otevřel bránu zahrady paláce s nápisem „Židi vítáni“. V roce 1939 uprchl s manželkou z Protektorátu přes Itálii do USA, kde získal doktorát filozofie na Columbia University, publikoval ekonomické stati a podporoval čs. zahraniční odboj a exilovou vládu. V r. 1940 zabavilo Gestapo veškerý majetek Adolfa Schwarzenberga, po válce nacisty nahradila „národní správa“ a po únoru 1948 bylo vše bez náhrady „znárodněno“. Adolf Schwarzenberg se už do vlasti nikdy nevrátil, zemřel v Itálii v r. 1950.

Rozdělení rodu na dvě větve

Na základě závěti knížete Ferdinanda Viléma Schwarzenberga (1652 – 1703) se v r. 1802 rod rozdělil na dvě větve: hlubockou (primogenitura) a orlickou (sekundogenitura). Tu druhou založil vítěz Bitvy národů u Lipska, generál Karel I. Filip Schwarzenberg (1771 – 1820) /3/. Jeho nejstarší syn Bedřich (1799 – 1870) nastoupil podobně jako otec především vojenskou kariéru a zúčastnil se v různých velitelských funkcích řady bitev po celé Evropě. Sám sebe nazval „Posledním lancknechtem“. Byl též originálním spisovatelem a lvem salónů. Již v r. 1830 předal správu rodového majetku mladšímu bratrovi Karlu II. Vídeň neměl rád (nazýval ji Cretinopolis). Zato miloval Prahu, procházel se po ní s Žižkovou hlavicí na holi a provokoval tím c.k. policajty. Karel II. (1802 – 1858) nastoupil převážně politickou kariéru. Psal české básně, ve svém paláci v Praze pořádal přednášky Fr. Palackého, byl členem Společnosti vlasteneckého musea a Společnosti přátel umění v Praze. Karel III. Josef (*1824 Praha + 1904 Praha) na politickém poli spolupracoval s hrabětem Thunem a F.L.Riegrem. Stál v čele Sboru pro zřízení českého Národního divadla, zasloužil se o záchranu královského hradu Zvíkov, v r. 1871 chtěl navzdory císaři bránit české zájmy „až do těch hrdel a statků“. Karel IV. Bedřich (*1859 Čimelice +1913 Orlík) byl kritikem rakouské zahraniční politiky, husitské hnutí nazval komunismem 15. století a sebe považoval za dědice Rožmberků – nepřátel husitských lupičů a žhářů.

Jeho vnuk Karel VI. (* 1911 Čimelice +1986 Vídeň) vystudoval historii na Karlově univerzitě u prof. Pekaře a Šusty. Celý život pracoval jako vědec a publicista v oboru české a světové historie (např. knihy: *Obrazy českého státu 1526–1918*, *Písně českého státu*, *Heraldika*) 4/. Ve výše zmíněné pomlouvačné kampani byl Karel VI. nařčen ze své účasti v organizaci Vlajka. K tomu cituji doslova vyjádření M.C. Putny v předmluvě k Torzu díla Karla VI. Schwarzenberga 4/4: „Je třeba rozlišovat: Vlajku prvorepublikovou, tedy hnutí nacionalistické, ale ne nacistické, naopak vymezující se proti německému nacismu, a Vlajku protektorátní, pronacistickou a udavačskou. Karel VI. byl členem první Vlajky, stejně jako řada radikálně naladěných studentů filosofické fakulty a psal do časopisu Vlajka, stejně jako ku příkladu Viktor Dyk. S druhou Vlajkou neměl nikdy nic společného“. V září 1938 sepsal „Prohlášení starých rodů vzhledem k nedotknutelnosti území českého státu“, které podepsala většina českých šlechticů, a předal je prezidentu Benešovi. Z podnětu svého bratra Františka spolupodepsal po roce podobné prohlášení prezidentu Emilu Háchovi (signovalo 69 zástupců šlechty včetně 3 Schwarzenbergů). Jeho žena Antoineta roz. Fürstenbergová odmítla německé říšské občanství, které jí nacisti nutili. Ti z pomsty v únoru 1942 uvalili na majetek orlických Schwarzenbergů nucenou okupační správu a vykázali je do Čimelic. Karel VI. se zúčastnil protinacistického odboje, v květnu 1945 byl zraněn při útoku na německý tank. Byl zvolen prvním předsedou Národního výboru v Čimelicích (až do r. 1947) a byl mu udělen Čs. válečný kříž. Majetek orlické větve byl zabaven komunistickým režimem hned v březnu 1948, rodina pak odešla do emigrace. Nikdy však nepožádali o rakouské občanství, ale v r. 1948 získali švýcarské (na základě majetku v Kleggau u Curychu). Osudy jeho bratra Františka Bedřicha (*1913 Praha +1992 Unzmarkt) diplomata ČSR ve 30. a 40. letech, pak profesora politologie na univerzitě v Chicagu a nositele Řádu TGM z r. 1991, jsou popsány v knize Vladimíra Škutiny 5/.

■ Schwarzenberský palác stojí hned vedle Pražského hradu. Schwarzenbergové měli ke spravování zdejších věcí veřejných vždycky blízko. foto: Tomáš Fošum

Rod před i za železnou oponou

Jediným členem rodu, který po r. 1948 neopustil Československo, byl Arnošt Schwarzenberg (* 1892 Osov, + 1979 Vráž u Písku), druhorozený syn Karla IV. Po studiu na Akademickém gymnasiu v Praze a krátké vojenské kariéře pracoval jako úředník v pražských Ringhofferových závodech, v r. 1936 zdědil po strýci statek v Tochovicích. V r. 1950 byl zatčen a obžalován z protistátní činnosti (údajná nápomoc k útěku Dr. Tomanovi na Západ, příp. špionáž). Posléze byl odsouzen k 10 letům žaláře a propadnutí veškerého majetku. Byl vězněn ve Valdicích a uranových dolech v Jáchymově. Po intervenci rakouských a italských politiků byl propuštěn v březnu 1957, později částečně rehabilitován. Pracoval pak v dělnických profesích, k nízké penzi si přivydělával pěstováním námelu. Odmítal případnou emigraci, zvykl si prý na život v Čechách a chtěl pečovat o rodinnou hrobku na Orlíku, do které byl za nevyžádané asistence StB v r. 1980 pohřben.

Současný ministr zahraničí ČR, Karel VII. Schwarzenberg (* 1937 Praha) odjel s rodiči a sourozenci v r. 1948 do Švýcarska, kde bydleli u babičky z matčiny strany, přestěho-

vali se pak do Rakouska, kde navštěvoval gymnasium a Českou měšťanskou školu ve Vídni. Později studoval práva na univerzitě ve Vídni a lesnictví v Mnichově. Od mládí se zajímal o historii a politiku, na doporučení kancléře Bruno Kreiského byl jmenován v r. 1984 předsedou Mezinárodní helsinské federace pro lidská práva (IHF). K jejím aktivitám v 80. letech patřily: Evropské kulturní symposium v Budapešti 1985 (za účasti 500 umělců a diplomatů z 35 signatářských států), výprava delegace IHF do Moskvy k jednání o lidských právech se sovětskými vládními činiteli v r. 1987, Mezinárodní seminář Československo '88 ve Vídni v listopadu 1988 (měl být původně v Praze), zájezd IHF v čele s Karlem Schwarzenbergem do Prahy v březnu 1989 (při té příležitosti rozhovor pro LN s Jiřím Dienstbierem), Seminář o středoevropské kultuře ve Vratislavi 3.-5. 11. 1989 (za účasti řady Čechů a Slováků z domova i ciziny). Když Karel Schwarzenberg předával v půli 80. let Vilému Prečanovi na zámku v Scheinfeldu upravené prostory pro Čs. dokumentační středisko, uvedl: „Naše rodina měla to štěstí, že uchovala v archivu na Třeboni a Krumlově nejdůležitější dokumen-

pokračování na straně 26

dokončení ze strany 25

ty českých dějin. Historie po staletí z tohoto archivu čerpá. Chtěl jsem v této práci pokračovat. Nezávislá literatura je v nebezpečí, že se ztratí. Středisko je prozatímním opatřením. Tento poklad české kultury, vzniklý za tvrdých podmínek, se jednoho dne vrátí do Národní knihovny, kam patří!“ I kdyby nic jiného pro svou zemi rod Schwarzenbergů neudělal, za pomoc protikomunistickému disentu patří současnému ministru zahraničí velký dík.

Jiří Fošum

Literatura :

- /1/ *Schwarzenbergové v české a středoevropské kulturní historii (NPÚ Č.Budějovice 2008)*
- /2/ *Pavel Juřík : Jihočeské dominium, nakl. Libri 2008*
- /3/ *Josef Hanesch : Karel I. Filip kníže Schwarzenberg, polní maršál, nakl. Veduta 2003*
- /4/ *Karel VI. Schwarzenberg: Torso díla, edit. M.C.Putna, nakl. Torst 2007*
- /5/ *Vladimír Škutina: Český šlechtic František Schwarzenberg, nakl. Garamond 2011*
- /6/ *Karel Jan Schwarzenberg: Knížecí život, rozhovor s K. Hviždálou, nakl. MF 1997*
- /7/ *Karel Hviždala: Knížecí rozhovory s Karlem Schwarzenbergem, nakl. Portál 2012*

Krátká vzpomínka na vědecký ateismus

Velice zajímavým fenoménem doby předlistopadové byl bezesporu vědecký ateismus – vědní disciplína, jež měla za úkol provádět jasnou deskripci a především interpretaci náboženských směrů a religiozity jako takové.

Jeho existenci odůvodňoval přední komunistický politik Vasil Bílak na plenárním zasedání předsednictva ÚV KSČ v říjnu 1972 takto: „Socialistický člověk, aktivní, uvědomělý tvůrce nové společnosti, musí být osvobozen od předsudků a tmářství. Patří k nim náboženství, které je po staletí spojeno se sociálním útlakem. Je založeno na slepé víře a strachu, spoutává síly člověka, omezuje možnosti jeho všestranného rozvoje a duchovně ho deptá mravními zásadami, jež nemají nic společného se skutečným lidským štěstím.“

Hluboká zakořeněnost této teorie náboženství, i když často nepřiznaná, se nám čas od času připomene a prosákne nám do veřejného diskurzu skrze politické debaty – v poslední době rozvířené zejména kolem tématu majetkového narovnání s církvemi. Proto je důležité si občas osvěžit paměť a exhumovat onen teoretický rámec, skrze který si mnozí naši stále aktivní občané formovali povědomí o významu náboženství jako takového a o celé řadě náboženských směrů, zejména pak katolickém vyznání a jeho hlavní instituci.

Nasměrováno k lepším zítřkům

Vědeckoateistická výchova byla samozřejmě vyvíjena centralizovaně v SSSR na základě marxisticko-leninského světového názoru. Odtud soudruzi z Moskvy dodávali materiály do celého východního bloku. V ČSSR tento vědní obor kultivoval mimo jiné od roku 1969 Kabinet pro filozofii ČSAV, o tři roky později již označovaný jako Ústav vědeckého ateismu. V roce 1983 byl sloučen s Psychologickou laboratoří a vzniklo tak nové pracoviště s názvem Ústav pro výzkum společenského vědomí a vědeckého ateismu ČSAV, sídlící v Brně v ulici Veveří 24. Není potřeba ostrakizovat všechny účastníky tohoto projektu, nicméně jen pro přehled uvedme jména dvou mužů, kteří se v čele ústavu vystřídali. Jak Jiří Loukotka, tak Ivan Hodovský jsou totiž zároveň podepsáni pod mnoha textovými výstupy, jež měly nauku efektivně šířit mezi pracující lid.

Základní publikací byla importovaná učebnice pro střední stupeň stranického vzdělávání Vědecký ateismus, vypracovaná a schválená ministerstvem vysokého a středního odborného školství SSSR. Dále pak příručka K aktuálním otázkám vědeckého ateismu kolektivu: Daňhel, Hlavoň, Hodovský, Loukotka. V roce 1976 pak pod vedením Hodovského a Loukotky vyšla rozsáhlá publikace, opět s názvem Vědecký ateismus, tentokrát zamýšlená jako učebnice pro vysokoškolské studenty. Ta se dotýká například i metod výzkumu aplikovaných pro měření současné religiozity.

■ Hagia Sofia v Istanbulu. Nejprve kostel, poté mešita a nakonec muzeum. Dost možná ideální scénář pro vědecký ateismus. foto: Tomáš Fošum

Byly formulovány základní principy vědeckého ateismu:

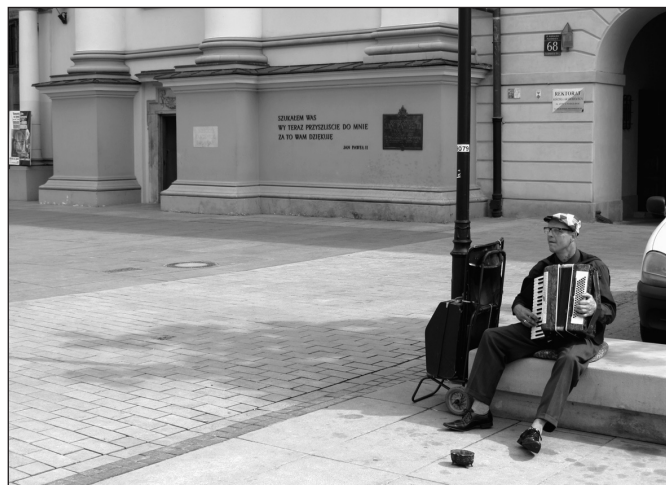
- definování náboženství jako souhrnu fantaskních idejí, které vznikly v důsledku závislosti člověka na životních přírodních silách a sociálních životních podmínkách, jež mu byly cizí;
- odhalení přímé souvislosti mezi náboženstvím a zájmem reakčních tříd; jejich zájmem je, aby náboženské iluze trvaly věčně;
- boj proti náboženství je především bojem proti společensko-ekonomickému zřízení, jehož zkrslým odrazem je náboženství;
- odstranění náboženství jako „opia lidu“ je jeden z důležitých předpokladů osvobození tvůrčí aktivity mas a jejího využití k boji za zlepšení životních podmínek.

Ve jménu „komplexního ovlivňování celé osobnosti, tedy i citové a volní stránky psychiky“ pronikal vědecký ateismus do všemožných dalších oblastí lidského působení. Příkladem mohou být třeba metodické podklady pro zdravotní výchovu doktora Miroslava Mazálka Vědecký ateismus a zdravotní výchova. Na první pohled ne až tak jasná linka k prolnutí těchto disciplín však po bližším prozkoumání začne dávat smysl. Šlo o jasnou snahu o vypořádání se s tzv. „neotomistickou pastorální medicínou“ a vlivem řeholních sester a duchovních v nemocničních zařízeních. Význam pastorální medicíny je pak definován jako „snaha vniknout do nejintimnějších stránek života jednotlivce, zakotvit ve vědomí jedince, spoutat jeho svobodnou vůli množstvím předpisů, zákazů, pravidel norem a tak vytvořit příznivé podmínky pro přežití náboženství.“ Zde byla jasně vymezena témata, s nimiž bylo nutné se vypořádat. V první řadě to byla problematika výchovy a rodičovství, konkrétně přístup věřících k regulaci porodnosti a používání antikoncepce včetně hormonální. K tomuto tématu se pak přidává otázka potratů a sterilizace. Pastorální medicína byla kritizována také za údajný laxní přístup k bolesti pacientů a rodiček a kvůli odmítání resuscitace. Regulaci provádění náboženských úkonů ve zdravotnických zařízeních zajistila už v dubnu 1956 směrnice Státního úřadu pro věci církevní a ministerstva zdravotnictví.

Zostřeno na papeže

Na pomoc pracovníkům v oblasti státní církevní politiky vydával Sekretariát vlády ČSR pro věci církevní mnohadílnou sérii s názvem Aktuální otázky církevní politiky a vědeckého ateismu. Tematicky se nedotýkaly pouze vnitrostátního dění, brožura s pořadovým číslem XV má třeba zaostřeno na dění v Polsku a cesty papeže za železnou oponu. Příspěvek O „velké pouti“ Jana Pavla II. do Polské lidové republiky se pokouší interpretovat význam a dopad návštěvy Svatého otce. Ten během svého pobytu ve dnech 16. - 23. 6. 1983 (první cesta do Polska byla již v r. 1979) pronesl 22 kázání a projevů. Tato událost, oficiálně oslava 600. výročí obrazu Panny Marie Čenstochovské, vyvolala řadu reakcí a komentářů v západních médiích, proto bylo potřeba se v této problematice jasně vymezit. A to zejména proto, že návštěva nejvyš-

šího představitele církve byla vnímána jako politický apel a podpora hnutí Solidarność. Ještě před příjezdem papeže byly snahy si stanovit podmínky a agendu celé návštěvy. Měla mít striktně náboženský charakter a kromě oslav v Čenstochově byly v plánu korunovace několika obrazů Panny Marie, svěcení nových kostelů, blahoslavení tří řádových osob a zdůraznění významu sv. Maxmiliána Kolbeho. Pontifik však trval na soukromém setkání s Lechem Wałęsou a při vystoupeních nikdy neopomněl formulovat výzvy k boji za suverenitu, svobodu a spravedlnost v duchu svého varšavského prohlášení „dělníci povstali v roce 1980 za sebe, s Písmem a modlitbou na rtech“. Naplnily se tak obavy představitelů PLR, jimž se snažili předejít. Návštěva v Polsku měla za následek posílení religiozity a upevnění pozice církve.

■ Tenkrát na Východě. Muž s harmonikou hraje na místě, kde se 3. 6. 1979 papež Jan Pavel II. setkal s polskou mládeží. Stalo se poblíž varšavského zámku.

foto: Tomáš Fošum

Také něco pozitivního?

V dnešní době se stále častěji na akademické půdě setkáváme s pocitem, že lze provádět deskripce jednotlivých náboženských směrů objektivně či uskutečňovat takzvaná nehodnotící pozorování. Snaha je to sice do jisté míry pochopitelná, nicméně objektivní pozorovatel je jen utopická představa, nikdy nedosažitelný vzor, jemuž se pouze můžeme zkusit přiblížit. Prizmatu svého vlastního přesvědčení se nelze vyhnout a pocitem nezaopatosti si výzkumník (či kdokoliv snažící se o neexaktní popis jevů) nanejvýše lze do kapsy. V případě vědeckého ateismu bychom tedy mohli vyzdvihnout alespoň jedno jeho nepopíratelné pozitivum a tím byla zcela jasná a srozumitelná výchozí perspektiva pozorovatele. Tehdejší oficiální postoj, jak je zřejmé, sice neumožňoval alternativní přístupy na poli akademickém, nicméně bylo jasné a dokonce i více než častokrát řečené, z jakého světónázorového základu teorie pochází. Proto je třeba si sáhnout do svědomí a avizovat to, co mělo být zřejmě zmíněno již na začátku: článek byl napsán z perspektivy praktikujícího nedualistický neteismus ☺

Kateřina Hamplová

Ožívování zombie

Kulturní instituce mohou být pod tlakem ekonomickým, politickým a společenským. Obdobně jako každá firma také kulturní instituce shání finance pro svoji produkci a běžný provoz. S dary, dotacemi či granty jsou spjaty také podmínky jejich využití a i dar zavazuje. Politický tlak spočívá v ovlivňování dramaturgie, dosazování spřízněných duší na mocenské pozice. V případě některých institucí lze politický tlak účinně vykonávat prostřednictvím tlaku ekonomického. Společenský tlak odkazuje k hodnocení, k soudům o produkci, k dobovému společenskému diskurzu, co je umění a co už ne. V demokratických systémech by se měl politický tlak blížit k nule, nicméně dění v posledních třech letech v Maďarsku ukazuje, že tomu tak být nemusí.

Jednou z prvních obětí tamní kulturní války byl István Márta, ředitel Új Színház (Nového divadla). Podle Der Spiegel divadlo za vedení Mártyho vydělávalo a ohlasy na inscenace byly pozitivní. Nicméně primátor Budapešti, István Tarlós, upřednostnil před 200 stránkovým Mártyho konceptem umělecké a finanční budoucnosti divadla 20 stránkovou vizi Györgyho Dörnera, dabéra Mela Gibsona v maďarských verzích jeho hollywoodských filmů a recitátora lidové poezie na setkáních ultrapravicového Jobbiku. Podle Der Spiegel Dörner ve své vizi představil záměr přejmenovat Nové divadlo na "Divadlo domácí fronty" a skoncovat s „degenerovanou a zvrácenou liberální hegemonií“. Za svého spolupracovníka si vybral Istvána Csurku, velkého básníka a antisemitu. Šest z osmi specialistů doporučilo Dörnerovu vizi smést ze stolu. Zbývající dva, delegát ministerstva kultury a zástupce města Budapešť, se raději zdrželi hlasování. Přesto si starosta vybral Györgyho Dörnera. Reakce byly rychlé. Německý dirigent Christoph von Dohnányi zrušil své vystoupení ve Státní opeře, protestující dopis zaslala berlínská Akademie umění.

Naštěstí další protesty donutily Dörnera stáhnout oznámenou inscenaci „Šestá rakev“ o skupině mocných Židů, kteří kují plány na zničení Maďarska a uvržení světa do další války. Spisovatel György Konrád situaci popsal: „Demokraticky zvolená vláda pozvolna přechází v měkkou diktaturu. Tohle se teď děje v Maďarsku.“

Propouštění se dotklo i regionálních scén. Na místa několika ředitelů regionálních divadel (např. divadlo v Tatabánye) nastoupili sympatizanti současné vlády. Propuštěn byl také umělecký šéf Národní opery, mezinárodně uznávaný režisér Balázs Kovalik. Zbaven postu ředitele Národního divadla byl Róbert Alföldi (ač na scéně setrvává, neb platnost jeho smlouvy vyprší v létě). Podle teatrologa Attily Szabó se Alföldimu podařilo vytvořit výjimečnou a oceňovanou národní scénu se sebevědomou dramaturgií založenou na současných hrách a nekompromisních interpretacích národní klasiky, za což se Alföldimu dostalo kritiky i na zasedáních parlamentu. Příznačné je vyjádření poslance Jobbiku Sándora Pörzse pro Der Spiegel,

ve kterém Pörzse tuto scénu označuje za Národní divadlo bez národní kultury. Údajně v něm jednou zhlédl hru, v níž herci v uniformách maďarských vojáků onanovali nad mapou Velkého Maďarska.

Na konci letošního léta na Alföldiho pozici nastoupí Attila Vidnyánszky, režisér podporující vládní stranu Fidesz. Vidnyánszky si získal uznání kritiků za svoje úspěšné působení v divadle v Debrecíně. V současnosti je s divadelními kritiky na válečné stezce, neb jim vyčítá, že opomíjeli jeho práci. A v odvetné palbě zase divadelní tisk strání Alföldimu vyčítá Vidnyánszkymu kumulaci funkcí.

Spisovatel Péter Esterházy v lednu tohoto roku ve veřejnoprávním rozhlase vyzval veřejnost k návštěvě divadla, dokud je tam ještě Róbert Alföldi. Jeho doporučení nebylo odvysíláno. Nakonec se představitelé rozhlasu za redakční střih omluvili. A poslední měsíce Alföldiho působení provází bitva o lístky ...

Pod tlakem není jen divadlo. Maďarská Akademie výtvarného umění (M.M.A.) založená coby soukromá instituce byla nedávno povýšena na státní akademii a získala kontrolu nad finančními prostředky pro oblast vizuálního umění, literatury, hudby. Dále bude rozhodovat o volbě ředitelů muzeí a udělovat ocenění. Osmdesátiletý šéf Akademie György Fekete pronesl, že vyjma umělecké dokonalosti, bude podmínkou pro členství v akademii i jednoznačné národní cítění. M.M.A. také začala spravovat Mucsarnok, nejdůležitější výstavní instituci, což vedlo k rezignaci jejího ředitele. Fekete v televizním rozhovoru sdělil, že kontraverze a provokace nebudou mít prostor.

Ušetřeno nebylo ani akademické pole, a to zejména filozofie utěšitelka. V roce 2011 byla obviněna Agnes Hellerová (neomarxistická filosofka) spolu s dalšími čtyřmi akademiky z pronevěry 1,85 milionů euro z grantů. Akademici byli v následné mediální kampani nazýváni „liberální klika“, argumentace byla vedena ad hominem a s antisemitickým podtextem. Ilustrativní je využití fotografie Hellerové s Jürgenem Habermasem s titulkem: Hellerová a Habermas útočí na vládu společně. V květnu 2012 budapešťská policie

■ Maďarské národní divadlo.

foto: Wikipedia/Germany

případ uzavřela s tím, že nebyl spáchán žádný trestný čin. V podtextu se odehrávala bitva o zachování intelektuální autonomie institutu.

Tlaku jsou vystaveni spisovatelé, filmaři, výtvarníci i hudebníci a intelektuálové. V lednu 2013 média přinesla zprávu, že poprvé po 48 letech bude zrušena bilanční filmová přehlídka Magyar Filmszemle. Příčina podle předsedy tamní asociace filmových tvůrců tkví v kolapsu systému podpory kinematografie. Vláda

premiéra Viktora Orbána totiž zrušila nezávislou nadaci, která rozhodovala o přidělování finančních prostředků, proto údajně za poslední tři roky nebyl dokončen ani jeden maďarský film. Přidělování financí má nyní na starosti bývalý hollywoodský producent Andy Vajna.

Změna ústavy a mediální zákon rámuje výše popsanou kulturní bitvu. Pro ospravedlnění těchto změn se sahá k jednoduché strategii – využití pocitu ohrožení, nejistoty. Optikou

Jobbiku a Fideszu maďarskou společnost ohrožuje jakási iluzorní židovská konspirace a národní morální úpadek. Obranu proti těmto hrozbám spatřují v posilování nacionalismu a přiživování různých fobií – uzavírání společnosti. Ale Karl Popper již dávno vyložil, proč by společnost měla být otevřená. Přiživování zombie nacionalismu a konspirativní teorie rozhodně nejsou cestou k otevřené společnosti.

Magda Juránková

Země snivců Alfréda Kubina

Dvanáct týdnů stačilo malíři Alfrédu Kubinovi na román *Die andere Seite* (doslova *Druhý břeh*, *Onen svět*). Výbuch fantazie a jasnozřivosti uvrhl na papír krátce po smrti svého otce a v době, o které píše historik Pavel Kosatík: „Životním pocitem mnoha mužů jeho generace byla nespokojenost se zkamenělými strukturami měšťanského světa jejich otců, v němž se vše – rodinné firmy a živnosti, partnerské vztahy či názory na umění – zdály předurčené jednou provždy. Perspektiva života v takovém světě naháněla husí kůži. Všechno se zdálo lepší než pokračovat v onom zaběhnutém řádu, který ty, kdo stáli na začátku cesty a nevěděli, co se sebou, dusil.“ Na počátku dvacátého století se tak zrodilo prorocké dílo, slovy autora „magické kuriózum“.

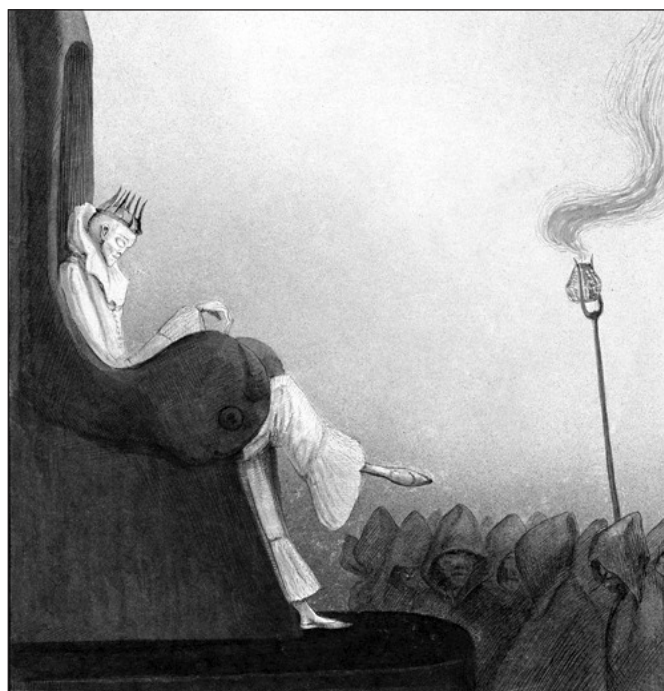
Svět včerejška

Kubinova hrdinu, též malíře, naláká posel jeho někdejšího spolužáka Pateru k přesídlení do Snové říše. Přesvědčí ho vyprávěním o ideách, na kterých říše stojí, charismatem vyzařujícím z Paterova obrazu i značnou sumou peněz, které dostane na cestu. Malíř přesvědčí k cestě i svou ženu.

Manželé se vydávají na cestu ze středoevropského Mnichova někam ke Kazachstánu. Cestu podivně mlhavě pochmurnou, vždyť doma se do Snové říše těšili. Jestliže vyprávění o cestě vyznívá depresivně, co teprve příjezd tam. Před vstupem do říše se musí vzdát mnohého ze svého majetku včetně oblečení. Do Snového státu smí jen použité věci. Jejich průvodce to vysvětluje slovy: „Přece byste nechtěli být nápadní.“ Tato pravidla platí i pro samovar a kabát. V tunelu vedoucím do říše si malířova žena ve zlověstné předtuše uvědomí, že pro ni již nebude návratu.

Pravidla Snového státu

V hlavním městě zvaném Perla na ně čeká místo ve společnosti, dům i práce. Město je pravým rájem staromilců. Dámy v krinolínách, historické domky z Vídně, Prahy či Brugg, říši chrání před pokrokem hradby. Ráj romantiků a milovníků historie? Paterova Snová říše má v sobě vše, co

■ Kubinova grafika *Poslední král*. zdroj: calitreview.com

ke snům patří. Zemi zahaluje jemná mlha, děje nechtě příčinu a následek, vykazují prvky jasnozřivosti, hrdina zažívá dobrodružství, krásné chvíle a noční můry. Nikdy ale neví, kdy se jedno změní v druhé. Nevyzpytatelné jsou obchodní transakce, úřednické procedury, zvyklosti i události. Vždyť nikdo se nikam nežene, lidé si pokojně žijí své jalové životy. Na počátku stojí sen o říši a tento sen se vtěluje do pravidel říše, jež se stává snovou ve všech důsledcích tohoto slova.

Malířova žena, založením „ryze realistická bytost“, ve snové zemi chřadne, ale malíř dobře a zvědavě snáší zdejší život a snaží se proniknout do jeho tajů. Mimo jiné se chce setkat s jeho vládcem Paterou. Snaží se k tomu získat povolení v úřednickém labyrintu zvaném Archiv, ale marně – úřad je jen samohybem zaměstnávajícím sám sebe. Jednou jde okolo Paterova paláce a vidí, že ho je možné navštívit bez dobrozdání úředníků ve vyhrazených hodinách.

pokračování na straně 30

dokončení z 29. strany

Využije příležitosti a setkání mu vyrazí dech. Patera se mu vyjeví v mnoha podobách, což potvrzuje dřívější malířovo zjištění, že Patera je přítomen ve všech svých poddaných, v očích žebračky i v myslí kavárníka. Stvořil jejich snovou existenci, pulsuje v nich, trpí s nimi, trestá je a jistě je i miluje, stejně jako celý svůj svět. Je spíše principem než osobou. Malíř věří v Pateru, ne jako ve svého spolužáka - rošťáka, ale jako ve vládce a stvořitele tohoto světa.

Konec jednoho snu...?

Vše by se asi dále plynulo snovou cestou, kdyby si jednoho dne nevyntul vstup do Snového státu americký miliardář Herkules Bell. Od prvního okamžiku, kdy se o ní dověděl, se sem chtěl dostat, ale nyní se jí vysmívá. Vysmívá se oděvům, domům, poměrům. Nově příchozí se pod jeho vlivem odmítají přizpůsobit zvyklostem Snové říše a k jeho kritice se začínají přidávat také první snivci. Herkules Bell se cítí jako onen bájný Řek a hodlá vyčistit „chlívek“ Snové říše. Vydává časopis, prohlášení, zakládá spolek, rozdává peníze. Stále více snivců ztrácí důvěru v Pateru, jde to překvapivě snadno. Jenže s vytrácející se důvěrou k Paterovi se jím vytvořená Snová říše začíná drobit. Nejprve se drolí domy a věci, pak vezme za své pocit bezpečí pod útoky divokých zvířat dříve zde neviděných, upadá morálka a nakonec říše zaniká v orgiích smrti. Patera a Američan spolu bojují jako titáni a Patera prokazuje svou téměř nesmrtnost. Malíř zkázu přežívá, ale víru ve Snovou říši neztrácí. Vzpomíná na ni a těší se na smrt. Ve skutečnosti se už nikde necítí doma.

Tři otázky

Magický text románu přímo vybízí k rozličným interpretacím. Odvádí Kubin záměrně předlouhou cestou do Asie pozornost čtenáře od c.k. monarchie, v níž žije? Snový stát vykazuje obdivuhodnou stabilitu společenských kast a rolí. Možná spíše rigiditu. Ve všedním životě je staromilský a nezreformovatelný. Úřady se zaměstnávají úřadováním, nikoli řešením potřeb obyvatel.

Karikatura Rakousko-uherské monarchie. Taková říše ale nemůže zůstat navěky nedotčena obklopena svými hradbami, její konec se blíží. Stačí přestat věřit ve smysl jejího řádu.

Chce se snad Kubin vyrovnat s osobností svého otce? Patera, čili pater – otec. Každý otec je stvořitelem rodiny-světa se specifickými a rigidními pravidly, do kterých dítě vrostle a nezná jiná. Idyla dětství je narušena zásahem zvenčí, který rodinný svět zpochybní. Pro děti je „to venku“ lákavé, ale pro starý známý otcovský svět ve výsledku ničivé. Ve skutečném světě se pak nikdy necítí jako doma a na ráj dětství, jakkoliv prapodivný, s nostalgií vzpomínají.

Nebo jde o kritiku křesťanství v pojetí rakousko-uherské katolické církve? Patera může být i Bůh Otec. Stvořil tento svět, dal mu řád, existenci jednotlivcům a je přítomen ve všem. Lidé jsou loutkami v jeho rukou. Američan zakládá spolek Lucifer (padlý anděl nebo „nositel světla“) a zpochybňuje zavedené pořádky, nabízí víc. Když se víra v Otce vytrácí, jeho svět se rozpadá, ač se brání pohromami podobnými biblickým egyptským ranám. Nicméně kult se mění v orgie smrti, protože bez boha či Boha lidé nedokážou žít. Ostatně název Die andere Seite znamená spíše „Onen svět“ nebo „Druhý břeh“ než Země snivců.

Anatomie totality

Novou dimenzi získala kniha s nástupem totalit 20. století. Jak autor poznamenává v roce 1944: „...Má kniha v nové době opět nabyla zvláštní podoby...“ Tuto zvláštní podobu bychom mohli pojmenovat také psychologickou anatomií totality.

Hrdina přicestuje do snové země s vlastním snem o ní. Než vstoupí, je mu zabaven majetek i většina peněz, kte-

ré od Pateru dostal. Jak jednou překoná hradby říše, není cesta zpět. O své představy o ideálním světě přichází, ale snadno se přizpůsobí Paterově vládě. Stejně tak země, jejichž občané přijali totalitu, měli na začátku jinou představu o svém osudu. Diktátorskému režimu kývli z idealistické a koneckonců i ze zistné motivace. Nakonec jim nezbylo než surfovat na pěně všedních dní.

Snová země stejně jako totalita má svá pravidla života a je důležité mít zákulisní znalosti (klatba hodin a další tajemné věci), aby v ní člověk prosperoval. Ovšem vše se může v mžiku změnit – šťastný v nešťastného, bohatý v chudého. Záleží jen na vůli vladaře – otce – diktátora. Ta je totiž klíčová. Neexistuje tu totiž žádná společenská angažovanost, politické strany či parlament nebo vláda. Přítomná byrokracie nedisponuje mocí, je tu sama pro sebe. Snové totalitě vládne člověk-bůh přítomný ve všech lidech. Ten benevolentně určuje roli, úlohu a osud každého jednotlivce říše. Ti, kteří byli původně nadšeni myšlenkou ideálního státu podle svého gusta, se prostě snaží v tomto světě přežít.

Jak totalitu, tak i Snovou říši děsí nové, jiné, kritické. Nově příchozí miliardář zde nemá místo, nastavuje společnosti zrcadlo, a už tím se stává narušitelem. Rozbíjí iluze. Tak začíná boj mezi ním a Paterou. Od chvíle, kdy řekne, že „císař je nahý“, se vše začne drolit – domy, mravy, ... až do konečných orgií, kdy se lidé pobíjí navzájem.

Svár iluze a jejího boření probíhá podle Kubina dál v nás. Ale ten, kdo byl jednou snivcem, vzpomíná s láskou na staré dobré časy. Vždyť jako malíř věřil Paterovi až do konce, tak lidé věřili Hitlerovi a Stalinovi. Mysleli to přece dobře. Ve skutečném světě se snivec nikdy nemůže cítit jako doma.

Marie J. Medková

Alfred Kubin (1877-1959) se narodil v Litoměřicích a prožil zde dva roky svého dětství. Stal se malířem a některá jeho snivá díla jsou pokládána za prorocké obrazy děsivých dějin první poloviny dvacátého století (včetně holocaustu). Země snivců (Die andere Seite) vyšla v roce 1909 a je jediným větším beletristickým dílem autora. Román pravděpodobně ovlivnil podobně laděné dílo Zámek Franze Kafky, neboť je známo, že Kubinovu Die andere Seite znal a cenil si jí. V češtině vyšla kniha v roce 1947 a v sedmdesátých letech byla prý zfilmována.

Znovuzrození jazyka aneb ozvěna slov

Zima, která začala roku 2012, byla dlouhá. Příliš dlouhá. Ale to se možná říká každým rokem. Vypadalo to, že sníh, led a pochmurno nemají konce. Na překladu – a v tomhle článku bude řeč zejména o něm – je krásné, že lehce vidíte konec. Už když jste třeba přeložili jednu větu, cítíte radost. Když stránku, začne vás šimrat blahem a když máte hotový celý text, přijde vyvrcholení slovního aktu!

Momentálně překládám víc textů najednou. Většinou se jedná o divadelní texty, při kterých střídám jazyky – z maďarštiny do slovenštiny, ze slovenštiny do maďarštiny, z češtiny do maďarštiny a naopak. To je výhoda středoevropské identity. Jste doma ve více než jednom mateřském jazyce.

Na divadle nejvíc miluji, že při něm funguje a je platná jedna věta, kterou jsme slyšela od Michala Dočekala, který si ji taky od někoho vypůjčil: divadlo je jako rock&roll, je třeba ho dělat poctivě, ale nesmí se brát příliš vážně. Překlad dramatického textu funguje na podobném principu. Je nutné pracovat na textu poctivě, soustředěně a podat co nejlepší výkon, ale jelikož se jedná o živý text, který se během zkoušek může měnit, není až tak závazný, jako třeba překlad románu, básně nebo článku o biopalivech. Při překladu nemáte šanci zažít nudu. Neustále se učíte. Třeba, jak pracovat s wordem. Nebo taky jaká jsou biopaliva...

Nejvíc mi vyhovuje, když dostanu text, který je v elektronické formě a já můžu psát přímo do něj. Zapnu funkci, která maže písmena a píšu překládaný text. Za prvé máte jistotu, že nic nevynecháte, za druhé máte méně práce, protože navzdory tomu, že ugrofinský jazyk nemá téměř nic společného se slovanským jazykem, některá slova začínají na to samé písmeno. Třeba růže (rózsa), káva (káv), ministr (miniszter) a samozřejmě krčma (kocsma – česky hospoda). To abyste se ve střední Evropě neztratili...

Přemýšlela jsem, v čem spočívá práce překladatele. Vytvořila jsem body na základě svých krátkodobých zkušeností (překládám rok). Základním pilířem práce překladatele je pochopit smysl kulturního sdělení. Dle mě umění je o schopnosti vyjádřit svůj vnitřní svět, být si vědom vlastního já, tak, jak nás Pán Bůh stvořil a umět to sdělit lidem, kteří pak na základě toho prožijí nějakou formu katarze. Matematicky z toho vyplývá, že tato práce spočívá na následujících bodech (je třeba dodržet posloupnost, nelze vynechat ani jeden bod):

- rozeznat krásu v umění (neboli umění v kráse)
- pochopit a uchopit myšlenku
- najít pro to slova ve svém vlastním, cílovém jazyku
- ta slova vzkřísit a zařadit do syntaktického řetězce tak, aby začala vydávat melodii mateřského jazyka.

Co na to překladatel potřebuje?

- schopnost soustředěně sedět v té samé poloze i přes několik hodin (správný překladatel je schopen denně pracovat

- i přes deset hodin, přes několik týdnů – můj osobní rekord je zatím šedesát stránek za dvacet čtyři hodin)
- už i zkušenému překladateli začne někdy překážet prostor. Zkrátka a drsně, nudí ho okolní stěny. Proto začne hledat inspiraci vnější. Vezme svůj počítač, odejde do kavárny, hospody, parku, dle chutě, a tvoří tam. A tady nastupuje další bod. Správný překladatel musí mít schopnost i nezvyklý prostor přijmout tak, aby ho inspiroval, ale přitom ho nevnímat jako rušivý element (já mám výhodu zkušenosti ze socialistických paneláků, od dětství dovedu vstřebávat vícero ruchů, hluků a zvuků naráz a při tom pracovat)
- umět pracovat s wordem nebo jiným programem na svém počítači
- vidět konec
- dodržet deadline!
- poslat překlad nakladateli (divadlu, časopisu, etc.)
- mít dobrý vztah s nakladatelem (ředitelem, redaktorem, etc.)
- když se překladatel zasekne, musí vypít alespoň deci nějakého opojného moku a přitom musí pořád mít radši práci se slovem, než práci jazyka s mokem
- těšit se z překladu
- nestydět se za něj
- propagovat text, na kterém pracuje
- mít dobrý vztah s autorem textu (když je autor živ)
- vyhledávat dobré texty
- dělat to vše od začátku znova a znova!!

To by bylo ve stručnosti vše. A ještě nejnovější informace z maďarského divadelního dění: změna ředitele Národního divadla v Budapešti a skandály kolem volby způsobily, že lidé stáli dlouhé řady na lístky těch představení, které režíroval předešlý ředitel. Dokonce před otevřením pokladen přenocovali na prodejním místě, aby si jako první koupili lístek. Krása. Za jakoukoliv cenu. Tak ať žije to divadlo!!!!!!!!!!!!!!

Gertrud Mária Korpič

■ Když překladatele začnou nudit okolní stěny, může vyrazit do kavárny nebo hospody. foto: Tomáš Fošum

Přečtete si v příštím čísle:

- **Téma:**
Německo ve střední Evropě a reflexe německých voleb
- **Do třetice všeho dobrého - start seriálu Zraněná města**
- **Profil maďarského premiéra Viktora Orbána**

EVROPSKÉ HODNOTY
Názory i souvislosti

EVROPSKÉ HODNOTY NÁZORY I SOUVISLOSTI

Evropské hodnoty jsou think-tank, který přináší kvalifikované názory na zásadní společenská témata a pojmenovává české zájmy v evropských a globálních souvislostech.

Od roku 2005 usilujeme skrze výzkumné a vzdělávací aktivity o informovanou a důstojnou veřejnou debatu zaměřenou na úspěch České republiky ve světě. Nevyhýbáme se složitým a dlouhodobým problémům. Podporujeme taková řešení, díky nimž bude Česko a Evropa svobodnější, silnější a bezpečnější. Jsme nevládní nezisková organizace, která není spojena s žádnou politickou stranou.

NAŠE TÉMATA

Zaměřujeme se na tematické oblasti, které považujeme za rozhodující pro budoucnost České republiky a její působení v Evropské unii.

ODPOVĚDNÉ VLÁDNUTÍ

Liberální demokracie založená na důstojné politické kultuře, dodržování principů právního státu a pravidel dobré správy, jakož i na aktivní účasti občanů.

SEBEVĚDOMÝ ZÁPAD

Pevné transatlantické spojení usilující o udržitelný světový řád stojící na vzájemném respektu s velmocemi jako je Čína, Indie a Rusko.

EVROPSKÁ INTEGRACE

Životaschopné společenství demokratických států umožňující prosperitu uvnitř a ochranu společných zájmů navenek.

VNITŘNÍ BEZPEČNOST

Zachování občanských svobod a společenské soudržnosti zabráněním extremismu, rozvážnou imigrační politikou a účinnou integrací menšin.

VITÁLNÍ EKONOMIKA

Svobodné podnikání podporované svižnou byrokracií, průhledná a férová soutěž o veřejné zakázky, dynamická exportní politika a důraz na úspory energie.

Vedle vlastní publikační činnosti - vydávání odborných monografií, studií, doporučení, glos a komentářů pro média - pořádáme semináře, konference a školení pro odbornou a širší veřejnost. Na svých akcích zprostředkováváme dialog mezi politiky, odborníky, novináři, podnikateli a studenty.

Kancelář: Vltavská 12, 150 00 Praha 5
Telefon: +420 210 088 877
E-mail: info@evropskehodnoty.cz

Web: www.evropskehodnoty.cz
Facebook: www.facebook.com/Evropskehodnoty

ODPOVĚDNÉ VLÁDNUTÍ • SEBEVĚDOMÝ ZÁPAD • EVROPSKÁ INTEGRACE • VNITŘNÍ BEZPEČNOST • VITÁLNÍ EKONOMIKA